

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАКАРПАТТЯ ПІД ЧАС ХРУЩОВСЬКОЇ
ЕРИ (1953-1964)**

ІЖАК СІЛВЕСТЕР ТОМАШОВИЧ

Студент(ка) IV-го курсу

Освітня програма _____

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № _____ року

Науковий керівник:

Вароді Наталія Федорівна

канд. іст. наук, доцент

Завідувач кафедру _____:

Чотарі Ю. Ю.

канд. іст. наук, в. о. доцента

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 201_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Кваліфікаційна робота
ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ЗАКАРПАТТЯ ПІД ЧАС ХРУЩОВСЬКОЇ
ЕРИ (1953-1964)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконав: студент IV-го курсу

Іжак Сілвестер Томашович

Освітня програма _____

Науковий керівник: **Вароді Н.Ф.**

канд. іст. наук, доцент

Рецензент: _____ **ПІБ** _____
_____ **науковий ступінь, вчене звання, посада** _____

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Történelem és Társadalomtudományi Tanszék

KÁRPÁTALJA GAZDASÁGI HELYZETE A HRUSCSOV KORSZAKBAN (1953-1964)

Szakedolgozat

Képzési szint: alapképzés

Készítette: Izsák Szilveszter

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: Történelem

Témavezető: Váradi Natália

docens, PhD

Recenzens: _____

_____ tudományos fokozat, cím, beosztás _____

TARTALOM

BEVEZETÉS	5
ВСТУП	7
FEJEZET I. HRUSCSOV-KORSZAK SAJÁTOSSÁGAI	9
1.1 Hruscsov életébe való bevezetés	9
1.2 A három triumvirátus, avagy Hruscsov hatalomra jutása (1953-1955)	9
1.3 Hruscsov újításai és az azokat befolyásoló tényezők.....	13
1.4 A XX. Pártkongresszus (1956).....	17
1.5 A XXI. pártkongresszus (1959)	18
1.6 A XXII. pártkongresszus (1961).....	20
II FEJEZET. HRUSCSOV-KORSZAK SAJÁTOSSÁGAI KÁRPÁTALJÁN	21
2.1 Egyfogatos látszatválasztások.....	24
2.2 A Szovjetunió nagy országos népszámlálása a kicsi régióban (1959. 01. 15-22.).....	25
2.3 A XX. Pártkongresszus (1956) hatása a megyére. Desztalinizáció és a személyi kultusz elleni küzdelem.....	26
2.4 XXI. pártkongresszus (1959) hétéves terve, és ami abból valóra vált.	27
2.5 XXII. pártkongresszus (1961) és a második desztalinizáció korszaka	28
III FEJEZET. KÁRPÁTALJA GAZDASÁGA A HRUSCSOVI KORSZAKBAN	30
3.1 Kárpátalja gazdaságának általános jellemzői a Hruscsov korszakban.....	30
3.2 Az agráripar és az ipar helyzete Kárpátalján a Hruscsovi érában.....	32
3.3 Kárpátalja turizmusa a Hruscsovi korszakban és a lakásépítési program.....	40
3.4 A gazdaság megjelenése a sajtóban, a gazdasági élet belülről szemtanúk szemszögéből	
42	
ÖSSZEGZÉS	49
УЗАГАЛЬНЕННЯ	52

BEVEZETÉS

Az adott szakdolgozatban Kárpátalja gazdaságának helyzetét kutatjuk a Hruscsovi „olvadás” korszakban, amely 1953-1964 közötti időintervallumban helyezhető el. A munkában elsősorban igyekszünk kitérni a terület mezőgazdasági, ipari, valamint rekreációs tevékenységének főbb aspektusaira.

A téma aktualitása vitathatatlan, mivel a XX. század 50-es és 60-as éveiben kezdődnek meg azon gazdasági egységek tevékenysége, amelyek mai napig egy részben működnek és ellátják a terület lakosságát munkalehetőséggel. Továbbá fontos megvizsgálni a Sztálini korszak után következő „reform” korszakot és levonni a hibákból a következtetéseket.

A kutatás objektuma Kárpátalja története és helyzete a Hruscsovi korszakban és annak fejlődése és eredményei. Továbbá objektumként tekintünk azon intézkedésekre, amelyeket az új vezetés hozott.

A kutatás tárgya az ország gazdasági helyzete és azon belül Kárpátalja gazdasági fejlődése annak folyamata és eredményei az 50-es és 60-as években.

A munka céljának tekintjük a létező adatok szisztematizálását és összegyűjtését. Az ország akkori helyzetének bemutatását, valamint Kárpátalja helyzetének feltárását. Feladatként tekinthető még a régió akkori gazdasági helyzetének elemzését, annak fejlődését és eredményit.

A problematika kutatottsági szintje viszonylag alacsonynak mondható. Elégé kevés szakirodalom foglalkozik konkrétan Kárpátalja gazdasági helyzetével ebben az időszakban így fontos ezeket szisztematizálni.

A Hruscsov-korszak meghatározó volt mind a Szovjetunió mind Kárpátalja történetében. Sokan végeztek már kutatást e időszakról, viszont nagy hatással volt ránk Fedinec Csilla és Vehes Mikola „Kárpátalja 1919-2009” könyve, abból is Oficinszkij Román által írt: „A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében”, amely segített nekünk abban, hogy megértsük milyen folyamatok is mentek végbe szülőföldünkön az 50-es 60-as években. A szerző leginkább a legfőbb szociális valamint társadalmi kérdésekkel foglalkozik. Bemutatja az oktatás, egészségügy, etnikai és a politikai helyzetet akkoriban. A munka teljes mértékben Kárpátaljáról szól. Fontos szerepet tölt be az évfolyammunkában Roy Alekszandrovcics Medvegyev: „Hruscsov” (Politikai életrajz) című könyve és abból is a „három triumvirátus” rész, amely bemutatja nekünk Sztálin halála utáni hatalmi harcokat. A könyv részletből kiderül, hogy Hruscsov igazából hogyan is jut hatalomra és hogyan gyűri maga alá a konkurensokat. Fontosnak véltük, hogy munkánkban felhasználjuk Font Márta, Krausz Tamás, Neiderhauser Emil, Szvák Gyula: „Oroszország története” című művét is, amely bemutatja az ország történetét a kezdetektől szinte a mai napig. Az évfolyammunkánkban

felhasználtuk még Kenéz Péter: „A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig” című könyvét is, amelyben a szerző bemutatja az ország létrejöttét, fejlődését a nehézségeket, amelyekkel küszködik és majd a bukást. Ki szeretnénk emelni Várad Natália, valamint Dupka György munkáit, akik mély és részletest betekintést nyújtanak a korszak sajátosságaiba. Valamint a kutatáshoz felhasználtunk még sok más orosz és egyéb nemzetiségű szerző munkáit.

Kutatás helyeinek és módszertana elsősorban szakirodalom feldolgozása, valamint sajtókutatás, ami Bótrágy település helyzetét mutatja be az adott időszakban. A munka tudományos innovációja abban rejlik, hogy szisztematizálja a meglévő kutatásokat a Hruscsov korszak gazdasági sajátosságairól és helyi vonatkozásban fényt nyit Bótrágy gazdasági helyzetének élő részére.

A dolgozat szerkezetileg a következő elemekből áll: bevezetés, bevezetés ukrán nyelven, 3 db. fejezet, összefoglalás és összefoglalás ukrán nyelven. A munka további részét képezi 3 db táblázat és 3 db ábra.

ВСТУП

У цій роботі ми дослідимо становище економіки Закарпаття в період хрущовської "відлиги", який можна умовно поділити на 1953-1964 рр. Основна увага в роботі буде зосереджена на основних аспектах сільськогосподарської, промислової та рекреаційної діяльності в регіоні.

Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки саме в 1950-1960-х роках розпочалася діяльність господарських об'єктів, які частково функціонують і досі та забезпечують зайнятість населення регіону. Крім того, важливо дослідити період "реформ", що настав після сталінської епохи, і зробити висновки з допущених помилок.

Об'єктом дослідження є історія та становище Закарпаття в хрущовську добу, його розвиток і досягнення. Крім того, об'єктом дослідження є заходи, вжиті новим керівництвом.

Предметом дослідження є економічне становище країни і в його рамках економічний розвиток Закарпаття, його процес і результати в 50-60-х роках.

Метою цієї роботи є систематизація та збір існуючих даних. Представити ситуацію в країні на той час та дослідити ситуацію на Закарпатті. Іншим завданням є аналіз економічного становища краю на той час, його розвитку та досягнень.

Рівень дослідження цього питання є відносно низьким. Літератури, присвяченої саме економічній ситуації на Закарпатті в цей період, дуже мало, тому важливо її систематизувати.

Хрущовська епоха була визначальною в історії як Радянського Союзу, так і Закарпаття. Багато хто з нас займався дослідженням цього періоду, але на нас великий вплив справила книга "Закарпаття 1919-2009" Чілли Фединець та Міколи Вегеша, а також книга "Особливості радянського періоду в історії Закарпаття" Романа Офіцинського, яка допомогла нам зрозуміти, що відбувалося на нашій батьківщині в 1950-1960-х роках. Автор торкається здебільшого основних соціальних питань. Він описує освітню, медичну, етнічну та політичну ситуацію того часу. Робота повністю присвячена Закарпаттю. Важливу роль у курсі відіграє книга Роя Олександровича Медведєва "Хрущов" (Політична біографія) та її частина "Три тріумвірати", яка показує нам боротьбу за владу після смерті Сталіна. Уривки з книги показують, як Хрущов насправді прийшов до влади і як він підкорив своїх суперників. Ми також вважали важливим використати книгу "Історія Росії" Марти Фонт, Тамаша Крауша, Емілія Нейдерхаузера та Дьюли Швака, яка розповідає історію країни від її зародження до наших днів. Ми також використовували книгу Петера Кенеша "Історія Радянського Союзу від зародження до розпаду", в якій автор описує створення країни, її розвиток, труднощі, з якими вона зіткнулася, а потім її падіння. Окремо хотілося б виділити роботи Наталії Вароді та Дьордя Дупки, які

глибоко і детально розкривають специфіку того періоду. Ми також спиралися на праці багатьох інших російських та інших національних авторів.

Територія та методологія дослідження в основному ґрунтуються на літературі та дослідженнях преси, які описують становище Батраді у зазначений період. Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона систематизує існуючі дослідження економічних особливостей хрущовської епохи і проливає світло на живу частину економічної ситуації в Бутрагах у місцевому контексті.

Структурно есе складається з таких елементів: вступ, вступ українською мовою, 3 розділи, висновки та анотації українською мовою. Робота також містить 3 таблиці та 3 рисунки.

FEJEZET I. HRUSCSOV-KORSZAK SAJÁTOSSÁGAI

1.1 Hruscsov életébe való bevezetés

A Hruscsovi korszak a Szovjetunió történelemében az egyik legmeghatározóbb volt. A Nagy Honvédő háború után az ország nagyobb része elpusztult, a fennálló gazdaság és a társadalmi problémák effektív megoldásokat igényeltek. Valamint megfigyelhetőek voltak problémák a lakosság élelmezésével.¹

Nyikita Szergejevics Hruscsov (1894. április 15 – 1971 szeptember 11) – Kalinovka nevű faluban született akkoriban az Orosz Birodalomhoz tartozó Ukrajnában. Apja Szergej Nikanorovics Hruscsovnak földműves, anyja Aksinia Ivanova Hruscsov. Egyetlen lány testvére volt Irana. Fiatal éveiben különféle ipari egységeken dolgozott, de szakszervezeti botránya után 1917-ben belépett a vörös hadsereg soraiba. Egy évvel később tagja lesz a kommunista pártnak. 1921-ig harcol az Orosz polgárháborúban. 1924-től pártmunkási tevékenységet folytat Ukrajnában. Moszkvába érkezése után 1934-ben a városi ezekután a területi pártbizottság főtitkára lesz 1938-ig. Később az Ukrán Kommunista Párt Központi Bizottságának lesz az első titkára 1949-ig. A Nagy Háború ideje alatt szervezi Ukrajna védelmét az előre tört Német Déli hadseregcsoportja ellen. Ukrajna elvesztése után Nyikita Szergejevics Sztálingrádnál folytatja majd tevékenységét. Itt a politikai népbiztos posztját töltötte be. Az USZSZK felszabadítását követően 1944-ben az illetékes kormány elnöke lesz egészen 1947-ig. Sztálin halálát követően a hatalmi harcban győzedelmeskedett és az SZKP KB (Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottsága) első titkári pozícióját töltötte be egészen 1964-ig. A hatalomra jutását követően megpróbálta leginkább gazdaságilag felemelni az országot. Új mezőgazdasági politikát dolgozz ki mi szerint a Szibériai és más földeket célszerű felhasználni. A fő veteményezési növény volt a kukorica. 1964-ben összeesküvés következte leváltották és Leonyid Iljics Brezsnyevet ültették a helyére. 1971 szeptember 11-én halt meg moszkvai otthonában nyugdíjasként és házőrizetben.²

1.2 A három triumvirátus, avagy Hruscsov hatalomra jutása (1953-1955)

Sztálin halálát követően Szovjetunióban politikai harc tört ki az ország irányító posztjáért. Eleinte két magas beosztású tisztviselő vett részt: Georgij Makszimiliánovics Malenkov (Sztálin helyettese) és Lavrentyij Pavlovics Berija (Belügyminiszter az NKVD vezetője). Másodízben feltűnik majd Hruscsov.³

Valószínűleg Sztálin február 28 és március 1 éjszakáján lett rosszul. Feltehetően agyvérzést kapott. Éjfél körül megtalálták a földön fekvő. Elsőként Berija érkezett Sztálin nyaralójába. Március

---

¹ ТАУБМАН Уильям. Хрущев. – Москва: Молодая гвардия, 2008. 20-298 с.

² МЕДВЕДЕВ Р.А., Медведев Ж. Хрущев. Годы у власти. – Нью Йорк: 1975.

2-án megérkeztek: Malenkov, Molotov, Hruscsov, Bulganyin, Kaganovics és Mikoján. Sztálin halála március 5-re datálható. ³

Nyikita Szergejevics a rendelkezésünkre álló források szerint aggodalmát fejezte ki a felől, hogy Berija szerzi meg a hatalmat. Még Sztálin halála előtt Bulganyinnal beszélt erről. Hruscovot menesztették az addig betöltött posztjáról és úgy döntöttek, hogy összpontosítania kell az SZKP KB titkári feladatain. Ő volt az egyetlen olyan tag, aki része volt a Központi Bizottság Elnökségének. Döntések születtek főbb hatalmi szervek számának csökkentéséről, valamint néhány kinevezésről az elnökségen belül. Új tagok lettek Malankov, Hruscsov, Berija, Pervuhin, Szaburov, Mikojan, Molotov, Vorosilov, Kaganovics és Bulganyin. A Miniszteri tanács élére Malenkovot választották meg Berija javaslatára. Ezeket a döntéseket március 6-án hozták nyilvánosságra. A szakirodalom ezt nevezi az „első triumvirátus” megalakulásának. Általában tagjaiként Molotovot és Beriját tekintik, de a realitásban az első triumvirátust Hruscov, Malenkov és Berija alkotta. Vjacsecslav Molotov lényegében csak a Külügyminisztériumot, valamint a követségeket irányította az országon belül. Holott Nyikita Szergejevics irányította az SZKP KB-t. ³

Sztálin temetése az egész országra vonatkozó esemény volt. A hallotti ravatalon részt vettek a „nagy hetek” is (Malenkov, Berija, Molotov, Hruscsov, Bulganyin, Kaganovics és Mikoján). Ekkor még nem volt teljesen tiszta, hogy ki foglalja el majd Sztálin helyét. A testét mumifikálták és Lenin mellé helyezték a mauzóleumban. A temetésen felszólalnak Malenkov, Berija és Molotov. ²

A generalisszimusz holtteste már március 6-án került elhelyezésre a Szövetségek házának oszlopos termében. Sztálin temetését tartják Oroszország történelmének legnagyobb temetésének. Egyes történészek különböző számokat mondanak a temetésen megjelent emberek lélekszámáról. Fél milliótól kétfélmilliói terjedő becslések léteznek. A búcsú közel 50 óráig tartott. Kezdődött március 6-án 16.00 körül és majd csak március 9-én késő éjszaka ért véget. Volt két éjszakai szünet az egyik két órára a másik pedig 3 órára. ⁴

Sztálin temetésének a menete:

- Katonai egységek felállítása a Vörös téren 4400 fő létszámban, valamint a zenekart a menet útvonalon és a díszőrséget, amely a Szövetségi ház előtt fog felsorakozni. Ezt végrehajtani reggel 8 óráig;
- Őrségi gyűrűt képezni az útvonal mentén és a Vörös téren részein. Ezt végrehajtani reggel 7 óráig;
- Munkások felvonultatása 12000 ezres létszámban. Végrehajtani 9 óráig
- Megkezdeni a Szövetségi ház mellett a ravatali ceremóniát reggel 10 órakor

---

³ MEDVEGYEV, Roy Alekszandrovics: *Hruscsov (Politikai életrajz)*. Laude kiadó, 1989, 77-105.

⁴ БОГОМОЛОВ Алексей : Спецоперация «Похороны Сталина». Elérhető: n.d. n.h. Elérhető: <https://www.crimea.kp.ru/daily/26043.3/2956687/> (10.12.2020)

- 10.00 – A koszorúk kihozása. Ezt irányítja a Moszkvai városi tanács titkára Prohorov elvtárs;
- A kitüntetések kihozatala. Felelős ezért Szinilov tábornok;
- 10.30 – Joszif Visszarionovics Sztálin testének kihozatala a koporsóban. Ezt követik a KB Miniszteri tanács tagjai, családtagok, az SZKP KB tagjai, Szovjetunió Legfelső tanácsának tagjai, a baráti kommunista államok küldöttségei és a díszőrség. Az egészért felel Rjásznov elvtárs;
- 10.55 – Sztálin teste megérkezik a mauzóleum elé;
- 11.00 – Megkezdődik a ravatali felvonulás;
- 11.50 – Befejeződik a ravatali felvonulás és Sztálin testét beviszik a mauzóleumba.⁴

A belügyminisztérium egy eléggé pontos és precíz tervet dolgozott ki, amit követve megtörtént Sztálin temetése. A búcsú ceremónián jelen voltak delegációk különböző országokból, akiknek az élén álltak: Dzsou En-lai (a Kínai küldöttség fejében, ő rajta keresztül egyenesen Mao Ce-tung küldött koszorút a nagyvezérnek), Klement Gotvald (Cseh-szlovák kommunista párt vezetője, Cseh-Szlovákia elnöke, miniszterelnöke), Berut Boleszláv (a Lengyel Népköztársaság első elnöke), Rákosi (Rosenfeld) Mátyás (ekkor a Magyar Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára), Vilkó Cservenkov (a Bulgár Munkáspárt Központi Bizottságának első titkára), George Georgiu Dezs (Románia kormányzója) és mások.³

1953-ban a legfelső poszt a Szovjetunióban Minisztertanácsa elnökének hivatala volt. Ezt a posztot 1941-1953 között Sztálin töltötte be. Ebben az időben a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottságának főtítkári tisztsége megszűnt. Hruscsov ennek hatására eldönti magában, hogy vissza kell állítani ennek a szervnek a hatalmát. Ennek az útján csak Berija állt. Ebből kifolyólag ő volt az elsőszámú célpont. Belügyminiszterként rendelkezett saját hadosztályokkal, valamint a határőrség csapataival is. Sztálin halála jó ürügyet adott neki arra, hogy egy pár hadosztályt a fővárosba vagy annak közelébe vezényeljen. A temetés utáni heteket jellemzi a rehabilitálások sora. Berija szándékosan adott parancsot néhány elítéltet a célja a bűnözés növelésé volt a nagyobb városokban. Ez szabadabb kezet adott a BM csapatainak.⁵ 1953 március 15-én a Legfelsőbb Tanács Elnöksége elnökké választja Vorosilovot és döntést hoznak a minisztériumok reformálásáról. Április 11-én megjelenik az Amnesztia törvény, amely a kevésbé súlyos bűncselekményekre vonatkozik.⁶ Népszerűség növelése érdekében az új vezetőség árcsökkenést alkalmaz számos fogyasztási cikkre. Az új árak 1953. április 1-től lépnek életbe.⁶

Az ülésre Hruscsov egy pisztollyal a zsebében érkezett. Egy külön szobában katonák várakoztak Zsukov irányításával, akiknél ott volt már az elfogató parancs is. A jel csengő szó volt,

⁵ FONT, Márta, KRAUSZ Tamás, NEIDERHAUSER Emil, SZVÁK Gyula: *Oroszország története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 2001. 567-578.

⁶ BAKOS, Károly és B. FÜLÖP Ágnes: *A Szovjetunió hetven éve*. Reflektor kiadó, 1987. 184-232.

amit Malenkov adott. Kezdetnek Hruscsov fellépett egy kemény kritika beszéddel Berija felé. Amiből a fő tézisek így szóltak: Berija egy kettős ügynök összedolgozik az angolokkal (ebben a kijelentésben hivatkoztak Grigorij Kaminszkij 1938-as felszólalására⁷), KB tudta nélkül csinált változásokat a BM-ben és a felső posztokra grúz nemzetiségűeket ültetett és ezzel nemzettségi viszálykodást szított (ennek majd később lesz vízhangja Grúz SZSZK-ban), kijelentette, hogy Berija nem kommunista, hanem karrierista és indítványozta Lavrentyij Pavlovics haladéktalan felmentését minden tisztség alól. Hruscsov mellett szólt Bulganyin valamint Molotov is és sokan mások. Tartózkodott Mikoján. Az elnökség tagjai nem érkeztek leadni voksaikat mire Malenkov megnyomta a csengőt működtető gombot, és az ülésterembe behatolt tíz felfegyverzett katona Zsukov tábornagy vezetésével. A fegyveresek elvezették Beriját. Félve a BM csapatok „mentő” akciójától Zsukov a fővárosba vezényelte a Szovjet hadsereg két legjobban felszerelt és felkészült hadosztályt: Tamányit és Kantemirovi páncélos hadosztályokat. A harcokcsik készek voltak bármi áron is megvédeni a Kremlt a BM csapataitól. Beriját ez után Moszkvai légvédelmi parancsnokság bunkerébe szállították.³ 1953 július 10-én megfosztják minden párt és állami tisztségétől és bíróság elé állítják.⁶

A nyomozást Berija ellen Rudenko Román Adrejevics vezette. 1953. június 10 – 1981. január 23-a között Szovjetunió főügyésze. Már az első kihallgatáson július 8-án megvádolták szovjetellenes tevékenységben. A nyomozók, akik vezették a vizsgálatot értették, hogy Beriját végül is nem a szovjetellenes tevékenység miatt fogják elítélni, hanem a hatályban létének ideje alatt elkövetett bűneiért. Ebből kifolyólag próbáltak belőle minél több cselekvést elismertetni. Kulcsfontosságúnak bizonyult az ügyben Majrovszki professzor tokszitológiai laborjának a létezése, ahol mérgeket teszteltek embereken. Majarovszkit még 1951-ben letartóztatták. Továbbá a nyomozásban nagy hangsúlyt fektettek a Grúziában betöltött tisztségek idejére. Beriját megvádolták még politikai gyilkosságok elvégzésében, valamint szexuális erőszak elkövetésében. Valószínűleg a bejelentést Drozdova nyomás alatt írta meg.⁸

A bírósági tárgyalások 1953. decemberében voltak. Az ügy elbírálása ügyészek és ügyvédek nélkül zajlott, különleges rend szerint, amit 1934-ben használtak Kirov ügyében. A bíróság döntése elleni fellebbezés tilos volt. A rend ellenében a bíróságon nem három, hanem egyből 8 ember bíraskodott, akikből csak ketten voltak hivatasos bírók. A többiek a hadsereg, belügy, párt, szakszervezetek és Grúzia képviselői voltak. 18-án kezdődött az ügy tárgyalása. Felolvasták először a vádlevelet meghallgatták a szemtanúkat és az alpereseket. Utoljára Berija szólalt fel. A saját bűnét nem vallotta be először. Az 1937-es politikai gyilkosságokat „jobboldali-trockista alvilág” felszámolásának nevezte, aminek végrehajtására felsőbb tisztségek utasítását kapta. Utolsó szóként

---

⁷ ВЯЧЕСЛАВ Румянцев: Григорий Наумович Каминский. Хронос, n.d. Elérhető: http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/kaminski_gn.php (10.01.2022)

⁸ БЕРИЯ С.Л. Мой отец — Лаврентий Берия. – Москва: Современник. – 1994. 375-424.

beismerte a kapcsolatát Drozdovájával de az erőszakolás tényét nem ismerte be. 1953. december 23-án felolvasták az ítéletet, ami bűnösnek nyilvánította Beriját. Az összes alperest golyó általi halálra ítélték és lefoglalták a vagyonukat.⁹ Saját kezdeményezésére az első lövést Berija személyi fegyveréből Baticikij Pável Fedorovics ezredes adta le, aki később majd Szovjetunió Marsala lesz.⁹

Lavrentyij Pavlovics letartóztatása jelentette az „első triumvirátus” végét. A vezetést átvették Malenkov, Hruscsov és Bulganyin, így megalakult a „második triumvirátus”. A hatalom visszakerült az SZKP KB-hoz és a helyi pártszervezetekhez. Persze Malenkov mint a Minisztertanács elnöke még továbbra is bírt befolyással, viszont tevékenységéről be kellett számolni a KB előtt. A legerenergikusabb pedig a három fő közül Hruscsov volt.³

1.3 Hruscsov újításai és az azokat befolyásoló tényezők

Az ország ekkori gazdasági helyzete drasztikusan romlott a gabonahiány miatt és a mezőgazdasági szektor hanyatlásnak indult. Problémák akadtak a tömegfogyasztási cikkek hiányából. Különösen nehéznek bizonyult a vidéken élők helyzete. Hruscsov hozzálát egy új agrárpolitika kidolgozásához, amit később a történészek majd két különböző szakaszra fognak osztani.³

Az első szakasz (1953 – 1958): a legeredményesebb és legaktívabb szakasz, mivel ekkor nagyban megnő a mezőgazdaság termelékenysége. Ez annak köszönhető, hogy a kolhozoknak és az azokban dolgozóknak nagyobb önállóságot adott az állam a termelés tervezésében.¹⁰

A második szakasz (1958 – 1964): Az adminisztratív nyomás növelése a kolhozok irányába és fölösleges bürokrácia bevezetése. Ez a későbbiekben katasztrofális következményekkel jár majd.⁶

1953 szeptemberében a SZKP KB plénümán volt elfogadva az új mezőgazdasági politika. Sok újdonságot, hitellehetőségeket, valamint adócsökkentést és felvásárlási áremelést hozott ez a kolhozok számára. 1954-től megkezdődött Szibéria, Kazahsztán, Urál és Volga menti szűzföldek bevetése. Már az első 3 évben sikerült megmunkálni 32 millió hektár földet. Ezt persze követte egy robbanásszerű termény mennyiség növekedés. Ezt sokban annak köszönhetjük, hogy a legnagyobb figyelem pontosan ezekre a földekre volt szegezve. Na de a szélerózió miatt a legtöbb megmunkált földeket rövidesen már csak állat legeltetésre lehetett használni.¹⁰

Hruscsov szociális reformjai nagyban érintették az ország belső világát. Először is megsabták, hogy a napi 6-órás munkaidőt 16-éves kortól. 1956-ban a dolgozók és a tisztségviselők munkaidejét lerövidítették 2 órával szombatokként és ünnepnapokon. 1957-től lassan áttérnek a 7-órás munkaidőre és csökkentették az adókat. Aktívan bővítették a lakásállományt, ennek vált később a szimbólumává a „Hruscsovka”. Az 50-es évek végén a 60-asok elején Szovjetunió a lakásépítések

---

⁹ ЛЕОНИД Млечин. Хрущев. Romanticus Sovieticus. – Москва: Молодая Гвардия, 2021. 110-115 с.

¹⁰ КИРИЛЛОВ В. В. История России : учебное пособие для бакалавров. – Москва: Издательство Юрайт, 2013. 559 – 575 с.

tempójából az első helyet foglalta el a világon. A lakásállomány megközelítőleg 40%-al megnőtt. 1956-1960 között lakásokban majdnem 54 millió ember költözött át.¹⁰

1956 szeptemberétől megszüntetik a tandíjat az idősebb osztályokban és a felsőoktatási intézményekben. 1958-ban elvetették a 7 osztályos kötelező iskolai oktatást és áttértek a 8 osztályos rendszerre. Ha valaki teljes középfokú oktatásban szeretett volna részt venni kénytelen volt szakközép iskolában végezni.¹¹

Nagy változások történtek a nyugdíjrendszerben. 1956 júliusától nyugdíjban részesültek férfiak 60, a nők pedig 55 éves kortól. 1958-tól elkezdték a falún lakóknak kiállítani személyigazolványokat. A kolhozban dolgozóknak is elkezdték nyugdíjat fizetni ugyan olyan kortól, mint a többieknek, viszont az összeg jóval kisebb volt.⁶

1961-ben végrehajtottak egy pénzügyi reformot, ami alatt új mintájú bankjegyet bocsátottak forgalomba. A régeiket 1 a 10-hez arányban cserélték be. Ez ahhoz vezetett, hogy a mindennapi fogyasztásra szánt termékeket nagyobb mennyiségben kezdték vásárolni. Elterjedtek a hamis pénzek is és megnötek a piaci árok. Ez Oroszország történelmének az egyik leghumánusabb pénzügyi reformja.⁶

1954-ban Az Orosz Szovjet Szocialista Köztárság kötelékéből át adták a Krím félszigetet az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaságnak. Ennek eredménye lett majd a 2014-es válság Ukrajnában amikor Oroszország annektálta a félszigetet a stratégiai fontossága miatt. Itt található Szevasztopol városa, amely a Fekete tengeri flotta főhadiszállása volt a Szovjet időkben.⁶

Ami az ipart és a tudományt illeti ebben a szektorban is hatalmas előrelépést tett a Szovjetunió. Az első ilyen nagy ugrás volt 1949-ben, amikor az állam belépett az atomérába. A projekt vezető mérnöke Igor Vasziljevics Kurcsatov volt. Maga a munka már 1942-ben megkezdődött.¹²

Maga a bomba mérete megvolt határozva a TU-4-es stratégiai bombázó bombaterének méretével. RDSZ-1 (РДС-1) megnevezést kapta, ami hivatalosan így hangzott: „Sugárhajtású hajtómű „Sz””. 1949 augusztus 29-én Szemipalatinzki lőtéren, ami Kazahsztánban található felrobbantották a Szovjetunió első atombombáját.¹²

1954-ben Obninszkben beindították a világ első atomerőművét, amely áramot termelt a lakosság számára. Így megkezdődött a „békés atom” felhasználása. Igaz ez a Szovjetunióban két komolyabb balesetet idéz majd elő a későbbiekben. Az egyikről szinte senki sem tud, ez a Kistimi-tragédia, ami 1957 szeptember 29-én történt. Ez volt a Szovjet atom ipar első katasztrófája és egyben a második legnagyobb. Egy titkos bezárt Uráli városban történt, amit Cseljabinszk-40-nek neveztek. A hivatalos jelentések szerint több mint 1000 katona és más dolgozó volt kitéve radioaktív

---

¹¹ ПЫЖКОВ А.В. Реформирование системы образования СССР в период оттепели (1953-1964 гг.), Вопросы истории, 9/2004, Elérhető: <https://rabkrin.org/pyizhikov-a-v-reformirovanie-sistemyi-obrazovaniya-sssr-v-period-ottepeli-1953-1964-gg-statya/>

¹² РЯБЕВА Л. Д. Атомный проект СССР : документы и материалы. – Рос. Акад. Наук, 2010. 4-15 с.

sugárzásnak. A baleset miatt az elkövetkezendő években közel 10000 embert kellett kitelepíteni. Nagy terület még mai napon is erősen fertőzött.¹³ A világ legnagyobb atomkatasztrófája sajnos országunk területén történt és mai napig érezhetjük a hatását. 1986 április 26-án éjjeli egy óra körül ismeretlen ok miatt felrobbant a Pripjatyi Vladyimir Iljics Lenin atomerőmű 4-es blokkja. 1959-ben vízre engedték a világ első atomhajtású jégtörőjét, ami a „Lenin” nevet kapta.¹²

A Szovjet űrprogram 1955-ben vette kezdetét és egészen az ország széthullásáig tartott. Ez idő alatt a szovjet tudósok és űrhajósok rengetek vívmány és hősi tettet bocsátottak az emberiség szolgálatába. Még a háború ideje alatt a vezetőséget elvárásolták a német A-4-es ballisztikus rakétái, amelyeknek ismertebb neve V-2 (Fau-2). Megalkotója Werner von Braun, aki majd megszökik a szövetségesekhez. Ő tervezi majd az Apolló-program legtöbb hordozó rakétáját. Ezen rakéták alapján elkészítik később az első ballisztikus rakétáikat a többi állam is.¹⁴

1952-ben megkezdődtek a munkák egy kétlépcsős rakétán, ami használható, mint az űrprogramban úgy a harcászatban. Ez végül az R-7 rakétának a megjelenéséhez vezetett. 1957 októberében egy R-7 típusú hordozórakéta felvitte az űrbe az emberiség első műholdját a Szputnyik-1-et. 1961 április 12-én pedig Jurij Gagarin lett az első ember, aki járt az űrben. 1965-ben a Szovjet űrhajósok végrehajtották a világ első űrsétáját.¹⁴

Talán a Hruscsovi éra legfontosabb és legemlékezetesebb része az 1956 februárjában megtörtént XX. Szovjet Kommunista Párt periodikus gyűlése. Hruscsov titkos beszédében megkérdőjelezi Sztálin személyi kultuszát, valamint beszámol annak következményeiről. Ezzel az egész Szovjetunióban kezdetét veszi a desztalinizáció. Átnevezik azokat a városokat, falukat, utcákat, hajókat, amelyek viselték az előző első titkár nevét. Kitorölik a fényképekről, átnevezik a Sztálini prémiumot Lenini prémiumba, megváltoztatják a dalok szövegeit, amelyekben szerepel a neve. Beindul a GULAG táborok felszámolásának folyamata a foglyok folyamatosan hazatérnek, a régebben koncepciós perekben elítélt emberek rehabilitálása és visszaállítása, szabadra engedték a legtöbb politikai foglyot. 1956-1957 között jó pár korábban kitelepített, elnyomott nemzet visszatérhetett szülőföldjükre és autonóm köztársaságokat képezhettek a Szovjetunió területén belül. Tilos volt elnevezni utcákat vagy településeket olyan emberekről, akik még életben voltak elsősorban ezen döntésnek a fontossága abban rejlett, hogy lehetetlen legyen személyi kultuszt kreálni.¹⁵

Ilyen komoly változások a külpolitikai szintéren is hatottak. Megromlottak a kapcsolatok Albániával, Kínai Népköztársasággal (később határmenti konfliktusba torkoll ki a Dámán szigetért,

---

¹³ МЕЛЬНИКОВА Н.В., АРТЕМОВ Е.Т., БЕДЕЛЬ А.Э., Волошин Н.П, МИХЕЕВ М.В. История взаимодействия ядерной энергии и общества в России. – Екатеринбург: Изд-во Урал ун-та, 2018. 32-40 с.

¹⁴ АЛЕКСАНДРОВ А. А. Путь к звёздам. Из истории советской космонавтики. – Москва: 2006. valamint Дорога в космос: Воспоминания ветеранов ракетно-космической техники и космонавтов. В 2-х тт. – Москва: 1992., valamint FONT, Márta, KRAUSZ Tamás, NEIDERHAUSER Emil, SZVÁK Gyula: *Oroszország története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 2001. 567-578

¹⁵ ЛЕОНИД Млечин. Хрущев. Romanticus Sovieticus. – Москва: Молодая Гвардия, 2021. 124-170 с.

ahol összecsapnak a szovjet határőrök a Kínai Népfelszabadító Hadsereggel 1969-ben), Koreai Demokratikus Népköztársasággal (Észak Koreával) és a Román Népköztársasággal. 1956-ban megtörténnek a Magyarországi és a Lengyelországi események, amelyek számtalan civil áldozatot követelnek majd. Ezen forradalmak leverése megmutatja majd a világnak is azt, hogy az úgy nevezett „Olvasás” nem is olyan tökéletes és a Szovjetunió még mindig egy diktatúra és totalitárius állam. Az „Olvasás” megnevezés Ilja Grigorjevics Ehrenburg megegyező nevű művétől származik, amit 1954-ben adtak ki. Megkezdődnek párbeszédék az Egyesült Államokkal.¹⁵

Viszont akármilyen jó is volt az „Olvasás” akkor sem volt teljes mértékű. Még mindig történtek politikai letartóztatások, a rádió, a sajtó továbbra is hazudott. Keményen levertek bármiféle megmozdulást is (lásd Poznán, Magyarország, Novocserkász). A 60-as évektől Hruscsov belekezd egy keményebb politikába, aminek a csúcspontja az 1962-es Kubai rakétaválság¹⁶ és az 1961-es Berli fal megépítése lesz¹⁷. Ekkor volt a 20. század alatt az emberiség a legközelebb a harmadik világháborúhoz. Ami az egyházat illeti az 50-es évek végén felvett kommunizmus építési program miatt még nagyobb nyomást gyakoroltak rá. Elkezdték az ateizmus propagandáját, ami az akkori kommunista-szocialista ideológia egyik alappillére volt.¹⁵

De voltak olyanok is, akik nem értettek egyet Hruscsov új politikájával ezért összeesküvést szöttek ellene. 1957-ben ebben a csoportban voltak: Vorosilov, Bulganyin, Molotov, Malenkov, Kaganovics, Pervuhin és Szaburov. Véleményük szerint Nyikita Szergejevics túl messzire ment és lejáratta a Szovjetuniót, valamint a pártot. És 1957 nyarán a KB plénümán felhozták Hruscsov menesztését, amivel persze ő nem értett egyet. Mellette szóltak még Zsukov marsall, Szerov a KGB vezetője, Brezsnyev és még sokan mások. Később pont Brezsnyevék fogják őt megbuktatni. Ennek a politikai harcnak végeredményében a „heteket” menesztették, akik felléptek Hruscsov ellen, valamint Zsukovot is. Így Hruscsov lett az SZKP KB első titkára és A Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke. A kezében összpontosul így nagy hatalom, amit az idő elteltével egyre nehezebben fog majd kontrolálni.³

Kitérve Hruscsov katonai reformjaira akkor észrevehető, hogy igazából a hadsereget csak építette lefelé számbelileg, de megpróbálták korszerűsíteni. Véleményem szerint ennek a lefegyverkezésnek van 3 fő előfeltétele, amelyek már előttem is megfogalmaztam orosz kutatók, de külön-külön. Első tényezőként felhozhatjuk Hruscsov bejelentéseit az ENSZ-ben, amelyek 1955 május 10-én, valamint 1959 szeptember 18-án hangzottak el. Itt az elsőtitkár a Nyugat államainak felajánlott először egy két részre majd egy négy részre bontható fegyver leépítő programot. Ennek az lett volna

---

¹⁶ ЛЕОНИД Млечин. Хрущев. Romanticus Sovieticus. – Москва: Молодая Гвардия, 2021. 349-358 с.

¹⁷ ЛЕОНИД Млечин. Хрущев. Romanticus Sovieticus. – Москва: Молодая Гвардия, 2021. 346-349 с.

az eredménye, hogy az államokban csak könnyű fegyverekkel felszerelkezett rendfenntartó csapatok maradnak, amelyek nem képesek támadást intézni.¹⁸

A második tényező az a nyugattal való versengés gazdaságban. Mivel Hruscsov megpróbált konkurenciát teremteni Nyugatnak ezért sok hadi felszerelést gyártó gyár át kellett, hogy álljon civil termékek gyártására. Maga Nyikita Szergejevics véleménye szerint a fegyverkezési verseny csakis negatívan hat a gazdaságra és az emberek jólétére, mivel emelkednek majd a fogyasztói árak és csökkennek a bérek. Óriási erőfeszítéseket emberi és természeti erőforrásokat kellene arra fordítani. Ezzel az állításával én inkább egyértek. Lényegében az elkövetkezendő évek megmutatják, hogy igaza lesz.¹⁸

Harmadik tényezőként megnevezhetjük az óriási létszámot, valamint a technikai elmaradottságot. Igaz meg kell hagyni, hogy az 50-es évek elején elkezdődtek modern fegyverek és rendszerek gyártása, amit még mai napig használ még Ukrajna is, de voltak olyan hadtestek, mint például a lovasság, ami egy lehetséges konfliktusban már fölöslegesnek és elavultnak bizonyulna.¹⁸

1953 március 1-én a Szovjet hadsereg létszáma megközelítőleg 5 millió főre tehető. A létszám csökkentése két részben ment végbe. A legfájdalmasabbnak bizonyult az első amikor több mint 2 millió katonát és tisztet szereltettek le. Persze ez nem történt csendben mivel a katonák és legtöbb szovjet ember ezeket a változásokat negatívan fogadta. Méltatlanság tört ki a tiszti körökben is. Sokakat megfelelő nyugdíj nélkül engedtek el. Itt nem csak a hátvéd seregekről, gyárakról vagy más másodvonalú katonai alakulatokról van szó, hanem akár harcedzett dandárokról, repülő ezredekről vagy teljes hajókról.¹⁸

Második felvonásban kicsivel több mint 1 millió embert szereltettek le a seregből, viszont ez a leépítés már nem volt annyira fájdalmas. Ezeknek a lépéseknek köszönhetően a Szovjet gazdaság fellélegezhetett és készülhetett új és modernebb eszközök előállítására.¹⁸

1.4 A XX. Pártkongresszus (1956)

Maga a kongresszus 1956 február 14-én vette kezdetét. Helyszínt pedig a Nagy Kreml-palota adott helyet Moszkvában. A pártkongresszust lényegében két részre lehet osztani. Az elsőben az úgy nevezett nyitott részben elhangzott 19 előadás.¹⁹ Ezekből érdekesebbnek minősíthető Mikojáné. Az ott lévők meglepődésére erősen kritizálta a sztálini „Краткий курс” című művet, amelyben véleménye szerint elferdített tények vannak leírva a Nagy Októberi forradalomról az Orosz

---

¹⁸ СОЛОВЬЕВ Р.А. Реформа Вооруженных Сил СССР В 1953-1964 ГГ. проблемы социальной адаптации увольняемых военнослужащих

¹⁹ БЫЧКОВ Л. Н. Двадцатый съезд КПСС // Большая советская энциклопедия. Т. 7. – Москва: 1972.

polgárháborúról és magáról a szovjet államról. A résztvevők között komoly reakciót váltott ki. De a pártkongresszus fő része Hruscsov úgy nevezett „Titkos beszámolója”.²⁰

Maga a beszámoló bemutatása a kongresszus utolsó napján, február 24-én történt zárt körben. A titoktartást fontosnak vélték, mivel néhány tény, ami elhangzott negatív fényt vethetett a párt néhány képviselőjére. Még a kongresszus előtt a résztvevőknek el lett küldve néhány Lenini munka, amelyeket korábban szabadon nem adtak ki sehol sem. Ez a XII. kongresszushoz intézett folyamodása volt az úgy nevezett „Végrendelet”. De azt is meg kell hagyni, hogy a titkos ülés résztvevői kaptak arról is értesítést, hogy Hruscsov elvtárs fellép ezen esemény keretein belül egy beszámolóval, amely érinti Sztálin személyi kultuszát.²⁰

Maga a beszámoló a kommunista rendszer összes büntetettében Sztálint vádolta. Tehát az előadás tárgyát a 30-as és 40-es években történt megtorlások képezték. Az elmondások szerint a teremben csend volt miközben Nyikita Szergejevics olvasta a beszámolót. Mivel közös érdekük volt az, hogy magukról elhárítva a felelőséget megszabaduljanak a büntettektől ezért senki sem ellenkezett és helyeselték az elhangzott téziseket. Később döntöttek arról is, hogy a dokumentumot el kell küldeni a pártszerveknek, viszont nem jelentetni meg szabadon. Ismertették a szöveget a külföldi delegációkkal. Ami érdekesség, hogy szabadon először nyugaton adták ki míg a Szovjetunióban csak 1989-ben vált olvashatóvá a szöveg.²⁰

A szovjet társadalomban a XX. pártkongresszus éles szakadást váltott ki. Mivel egyesek úgy tekintettek rá, hogy demokratikusabbá váll így az ország viszont voltak olyanok is, akik vallották a régi irányt és hűek voltak Sztálinhoz és az ő ideológiájához. Mindkét pozíció erős aggodalmakat váltottak ki felsőbb körökben. Így a desztálinizáció kérdése idővel kevesebbet jelent meg. Ugyan ezért próbáltak a rehabilitációkat is csendben végezték.²¹

1.5 A XXI. pártkongresszus (1959)

A XXI. pártkongresszusnak egyetlen célja volt: elfogadni a hétéves tervet. Lényegében ez egy rendkívüli kongresszus volt. Megrendezésre került 1959 január 27 és február 5. között Moszkvában a Nagy Kreml-palotában.²²

Az egész kongresszusnak tárgyát képezte a hétéves terv (1959-1956) elfogadása, de persze voltak más kérdések is, amelyeket felhoztak. Az értekezés Hruscsov nyitó beszédével kezdődött, ahol beszámolt az előző években elért eredményekről. Erős kijelentéseket tett arról, hogy a Szovjetunióban lehetetlen a kapitalista rendszert visszaállítani. Nincs olyan hatalom, amely erre képes lenne erre. Ugyan akkor kijelentette, hogy a szocializmust már megépítették és itt az ideje a kommunista

---

²⁰ НАУМОВ В. П. К истории секретного доклада Н. С. Хрущёва на XX съезде КПСС // *Новая и новейшая история*. 1996. № 4 valamint БЫЧКОВ Л. Н. Двадцатый съезд КПСС // *Большая советская энциклопедия*. Т. 7. – Москва: 1972, valamint SZABÓ, Miklós. *A Szovjet kommunista párt története*, Szeged, 1983. 68-71.

²¹ KENÉZ, Péter: *A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig*. Akkord kiadó, Budapest, 2008. 257-291.

²² Внеочередной XXI съезд КПСС. Стенографический отчёт, т. 1—2. – Москва: 1959.

társadalom kiépítésére. Véleménye szerint itt kell megtenni egy nagy lépést annak érdekében, hogy a szovjet nép egy jóléti társadalommá változzon át. A kongresszuson teljes mértékben megvoltak elégedve a KB munkájával és kitűzték azon célokat, amelyeket 7 éven belül el kellett érnie a szovjet gazdaságnak. Lényegében e kis idő alatt egy hatalmas ugrást kellett végrehajtani. Hét év alatt akkora fejlődést kell elérni mint 40 év alatt. Ez lett volna a Hruscsovi „Érd utol és körözd le Amerikát” irányelv triumfális győzelme.²²

Beszédében megemlítette Kínát ahogyan az eltervezte, hogy 15 év alatt utoléri Angliát az ipari termelés kapacitásában. Ezek a tervek kétségtelenül túlságosan ambiciózusok voltak. Érdekességnek számít, hogy Hruscsov saját beszédében sokszor emlegette az akkori Jugoszláviát. Mondhatjuk, hogy kritizáltak vagy próbálta diszkreditálni annak vezetőségét, mivel véleménye szerint az állam megpróbált kettős politikát vezetni így ülve két széken, de mégis közelebb az Egyesült Államokhoz. Ebben a kijelentésében igazat adok Nyikita Szergejevicsnek mivel tényleg a Jugoszláv vezetés megpróbált megülni a neutralitás székén, de ahogyan azt megmutatták a 1990-es évek eseményei ez nem nagyon sikerült nekik.²³

Lényegében a kongresszusnak két fő tézise volt, mégpedig:

- Az 1959-1965 hétéves terv elfogadása, ami megváltoztatta volna a játékfeltételeket és a Szovjetuniót átvarázsolta volna egy gazdasági és nem csak katonai nagyhatalommá
- A szocializmus kiépítésének befejezése és átlépés egy új korszakba a kommunizmus teljes fejlődésének korszakába.²³

Érdekesség az is, hogy Hruscsov a beszédében dicsérte Sztálint. Mivel ő vitte végbe az iparosítást és a földek kollektivizálását. A kultuszlerombolás után érdekes volt ilyen hallani az biztos. Sok történész ezt a jelenséget „kettős Sztálinnak” hívja. Mert az egyik oldala pozitív a másik viszont negatív Hruscsov szemében.¹³

Az első titkár arról is beszámolt, hogy az utóbbi időkben normalizálódni látszanak az Egyesült Államokkal való kapcsolatok. Ezekben a folyamatokban ő teljes mértékben csakis pozitivitást vélt felfedezni. Egyre több delegáció érkezett a két államba és több ember is megfordult már Moszkvában és Washingtonban. Elmondása szerint: mindent félre kell dobni, ami gátolja a két nemzet békés együttélését.²³

Érdekességnek szolgálhat az a tény is, hogy egy párszor elhangzottak olyan szavak, mint az „átépítés” vagy „demokratizáció” „jogok kiszélesítése”, ami nem volt jellemző egy kommunista állam vezetőjére főleg abban az időszakban. Lényegében mondhatjuk, hogy ez a pártkongresszus sokkal nyugodtabb hangvételű volt, mint az előző, na de nem is érintett olyan kényes témákat. Inkább a hangsúly a Szovjet állam gazdasági hátterére irányult.²⁴

²³ История Коммунистической партии Советского Союза. – Москва: Госполитиздат, 1962. С. 694.

²⁴ Материалы XXI съезда КПСС. – Москва: Госполитиздат, 1959.

1.6 A XXII. pártkongresszus (1961)

A XXII. pártkongresszus Moszkvában került megrendezésre 1961 október 17-31 között. Lényegében volt több fő téma is, amit megvitattak ezen az ülésen, de megint központba került Hruscsov és a Sztálin személyi kultusz, de erről később.²⁵

Lényegében a kongresszus elején szó esett arról mit is éretek el a XX. pártkongresszus után. A gyűlés helyeselte az SZKP KB munkáját és elfogadtak egy új programot, ami a kommunista társadalom kiépítésére irányult. A XXI. pártkongresszuson elhangzott társadalom építésére irányuló terv volt ez, aminek a záró időpontja 1980 lett volna. Ekkor jelent meg a híres közmondás is „от каждого по способностям, каждому по потребностям”, ami magyarul annyit tesz, hogy „mindenkitől lehetőségei szerint, mindenkinek az igényei alapján”.¹⁴

KB beszámolt arról, hogy 6 év alatt, tehát a XX-től a XXII. pártkongresszusig (1956-1961) az ipar által kibocsátott termékek száma megnőtt 80%-al. Nagy munkálatokat végeztek el a gyártó egységek berendezésének korszerűsítése érdekében. Így elérve nagyobb effektivitást a gyártásban. Ugyan ilyen modernizációt hajtottak végre a kolhozokban és szovhozokban is. A mezőgazdasági termékek előállítására megnőtt 43%-kal az elmúlt 5 év során.¹⁴

A desztalinizáció új hullámát is megindította a XXII. pártkongresszus. Ez a folyamat még 1956-ban megkezdődött, de most új erővel fellendült. Hruscsov és társai még több bűnről számoltak be, amit a Sztálini rezsime követett el. Így a kongresszus határozatot hozott arról, hogy a nagyvezér koporsóját ki kell hozni a mauzóleumból és újra kell temetni a Kreml falánál. Megkezdődött az utcák, városok átnevezése, amelyek Sztálin nevét viseltek. Lebontották a legtöbb emlékművet is kivéve a szülőhelyén.²⁶

---

²⁵ XXII съезд КПСС. Стенографический отчет, т. 1—3. — Москва: 1962.

²⁶ Мат-лы Всесоюзного совещания по вопросам идеологич. работы 25-28 дек. 1961 г. — Москва: 1962

II FEJEZET. HRUSCSOV-KORSZAK SAJÁTOSSÁGAI KÁRPÁTALJÁN

Kárpátalja területe földrajzi elhelyezkedése révén az idők során mindig óriási stratégiai jelentőséggel bírt. Keleti irányból a legoptimálisabb út megközelíteni a Kárpát-medence szívét és akár elfoglalni azt. Ezt az elméletet a történelem során számos ország, valamint birodalom királyság bizonyította. Viszont ahogyan kapu is úgy akár lehet vár is, amely szinte bevehetetlen bástyákkal rendelkezik a hegyvonulat révén. Továbbá kimeríthetetlen ásványi kincsekkel rendelkező föld, ahol elképzelhető a mezőgazdasági tevékenység megvalósítása is egyaránt a mérsékelt klímának köszönhetően. Fontosnak tartjuk közben a helyi vonatkozásokat ezért a munkában példaként hozzuk fel Bótrágy községet.

Általánosságban Kárpátalja területe a Magyar Királyság négy volt vármegyéjéből tevődik össze, mégpedig: Bereg, Máramaros, Ung és Ugocsa vármegyék területéből. A megye mai területe 12 752 km² így Ukrajna második legkisebb megyéjének számít a Csernyivciji megye után. Lakossága közel 1,2 millió főre tehető 2020-ban.²⁷

Sztálin 1953-as halálát követően, valamint a politikai harc lezárásával Nyikita Szergejevics Hruscsov foglalthatta el az első titkári posztot, ami lényegében az államfői címet jelentette. Az egész ország területén így Kárpátalján is rohamos tempóval vette kezdetét a reformálás, visszaállítás, korszerűsítés az új vezető reform politikája értelmében. Ezek a változások sok aspektusban jelentek meg viszont voltak egyes pontok, amiben fellépet az úgy nevezett látszatenyhülés.²⁸

1946-tól kezdve a megyében a legfelsőbb végrehajtó hatalom szerepét a helyi, avagy területi végrehajtó tanács bizottsága látta el. Kárpátalja területén úgy ahogyan a Szovjetunió többi megyéjében négy és ötéves intervallummal zajlottak szavazások²⁹ ahol a szavazó joggal bíró állampolgárok választottak az Országos tanácsba (amely Moszkvában az ország fővárosában ülésezett), a Legfelső tanácsba (amely Kijevben az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság fővárosában ülésezett), továbbá a területi, járási (a megvizsgált község esetében ez a Beregszászi (Berehovói) járási tanácsba), városi, nagyközségi valamint községi tanácsokba képviselőket.

---

²⁷ MOLNÁR D István: A közigazgatási térfelosztás változásai a mai Kárpátalja területén. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 13 old.

²⁸ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Iff. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 363 old.

²⁹ VÁRADI Natália: Politikai látszatenyhülés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 544-545 old.

Túlnyomó többségében ezek a választások csak formálisak voltak, mivel csak a Kommunista párt jelöltjei szerepeltek a jelölti listán.³⁰

A szovjet időszak zömében Kárpátalján vezető szerepét töltötte be a kommunista párt megyei bizottságának első titkára, lényegében jelen poszt jelentette a hely végrehajtó hatalom fejét. Viszont ezen időszakban voltak kivételek, mint például az 1944-es 1945-ös időszak, amikor is a helyi legfelső hatalom a Néptanács elnökének kezében összpontosult. Mindazonáltal 1991 után jogilag a hatalom a megyei tanács végrehajtó bizottságának elnökét illette. Az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátaljai Megyei Bizottságának 1944-től 1991-ig terjedő időszakban összesen 8 első titkára volt.³⁰

Táblázat 2.1

Az Ukrajnai Kommunista Párt Kárpátaljai Megyei Bizottságának első titkárai

№	Név, életévek	A hivatalban lét ideje
1	Turjanica Iván (1901–1955)	1944. november 19.–1948. január 27.
2	Kompanec Iván (1904–1969)	1948. január 27.–1952. szeptember 5.
3	Vas Iván (1904–1966)	1952. szeptember 7.–1959. június
4	Scserbak Pilip (1907–?)	1959. június–1962. február
5	Ilnickij Jurij (sz. 1924)	1962. február–1980. december 2.
6	Bandrowszkij Henrik (1929–2008)	1980. december 2.–1990. február 9.
7	Voloscsuk Mihajlo (sz. 1934)	1990. február 9.–1991. július 2.
8	Himinec Vaszil (sz. 1948)	1991. július 2.–augusztus 26.

Forrás: *OFICINSZKIJ Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In Kárpátalja 1919 – 2009. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009 - 221 old.*

Ezen választásokban részt vettek a Bótrágyi lakosok is. Az Arcanum internetes online levéltárában végzett kutatás eredményeként sikeresen találtunk említést a választásokról Bótrágyon mégpedig sajtó cikkekben. Elsősorban itt magyar nyelvű sajtót találtunk pontosabban a „Vörös zászló” kiadvány lapjait.

Ezen cikkekből alapján kiderült, hogy Bótrágyon 1953-1964 között többszörösen volt szavazás a Beregszászi kerületi tanácsba, valamint a népbirákati. Valamint 1962-ben történt választás az SZSZKSZ Legfelsőbb Tanácsába. Minden esetben a falú vagy egy, vagy kettő választó körzetre volt osztva, aminek egy adott számot adtak (általában kétjegyűt). A lap szerint az választási

³⁰ OFICINSZKIJ Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In *Kárpátalja 1919 – 2009. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 221 old.*

körzeteket a Beregszászi kerületi tanács végrehajtó bizottságának határozata szerint osztották be (*A dolgozók képviselői berehovói kerületi Szovjete végrehajtóbizottsága határozata választási körletek alakításáról a dolgozók képviselői berehovói kerületi Szovjetébe megtartandó választásokhoz*). Hasonló döntéseket hozott az adott orgánus a népbírák választási körzeteiről (*A dolgozók képviselői berehovói kerületi Szovjete végrehajtóbizottsága határozata szavazóhelyek létesítéséről népbírák választásához a berehovói kerületben*).

A „Vörös zászló” 1954. december 29-én megjelent számban Bótrágy községben két különálló szavazó körzet létesítéséről számolnak be, mégpedig az 51 és 52-es számúról, ahol a lakosság a Beregszászi kerületi tanácsba választhatott képviselőket. A felosztás a házak száma szerint volt megoldva. Az 51-es szavazó körzet az 1-173 számú házak lakosainak körzete volt, miközben a 52-es pedig a 174 számtól az utolsóig terjedt. A választás lebonyolítására kijelölték a helyi klubot.³¹

A „Vörös zászló” 1957. november 30-án megjelent számban kihirdették a szavazóhelyeket, ahol lebonyolításra került a népbírák választása. Ellentétben az előző szavazástól itt a falút nem osztották kétfelé egy egésznek tekintettek. Így a lakosság összeségben szavazhatott nem pedig megosztottn két külön szavazókörzetbe. Szám szerint a 17. szavazóhely volt létesítve a klub épületében.³²

A következő említés a sajtóban a „Vörös zászló” 1961. január 19-i számában található, ahol a község lakói újra a területi tanácsba választottak képviselőket. Hasonlóan az 1954-es választásokhoz a falú két különálló választó körzetre volt osztva a házsámok szerint. A 30-as szavazó kerületet képezték azon polgárok, akik az 1-185-ig terjedő házsám alatt laktak, míg a 31-t a 186-tól az utolsóig. Eltérően az előző választástól a szavazóhelyiséget a falusi tanács biztosította. A házsámok eltolódását feltehetően az új házak építése idézte elő.³³

Következő népbíra választásról a „Vörös zászló” kiadvány 1960. november 22-i számában számol be. Ahol a Beregszászi kerületi tanács határozatát közvetítik a szavazóhelységek kialakításáról. Hasonlóan az 1957-es szavazáshoz ez esetben a falút nem osztották ketté es egy egységként kezelték. Továbbá hasonlóság fedezhető fel a szavazóhely számában is, ami ugyan az maradt tehát 17. És ugyan úgy helyszínt biztosított számára a falu klubja.³⁴

1962. február 6-án jelent meg a „Vörös zászló” kiadványban a Beregszászi kerületi végrehajtó bizottság rendelet az SZSZKSZ (Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége) Legfelsőbb Szovjetje Szövetségi Szovjetébe és Nemzetiségi Szovjetjébe való választások közös körleti választási bizottságainak jóváhagyásáról. Bótrágy község a 42/18. számú körletbe tartozott, ahol kinevezték a körleti választási bizottságot a helyi lakosokból. A bizottságban vezető szerepet

³¹ Vörös Zászló, 1954. december 29. 3 old.

³² Vörös Zászló, 1957. november 30. 4 old.

³³ Vörös Zászló, 1961. január 19. 3 old.

³⁴ Vörös Zászló, 1960. november 22. 4 old.

kapott, avagy a bizottság elnöke Molnár Ferenc volt a „Győzelem” kolhoz kommunista szervezete részéről. A bizottságban elnökhelyettesi posztot Szitár Mária Jurijevna töltötte be a „Győzelem” kolhoz 1. számú brigádjának kolhozistái részéről. A választó bizottság titkárának Miskó Andrej Dmitrovicsot nevezték ki, aki a népművelési, főiskolai és tudományos intézetek dolgozóinak a Bótrágyi nyolcosztályos iskola mellett működő szakszervezet küldöttje volt. Továbbá voltak még bizottsági tagok is: Molnár Olga, a „Győzelem” kolhoz 1. számú brigádjának kolhozistái részéről, Barát Irén a „Győzelem” kolhoz Lenini Kommunista Ifjúsági Szövetsége elsőfokú szervezet részéről, Szilágyi Béla szintén a „Győzelem” kolhoz 1. számú brigádjának kolhozistái részéről.³⁵

Beregszászi kerületi tanácsba való képviselő választásokról beszámol a „Vörös zászló” című kiadvány 1962. január 18-i száma számol be. Az előző választásokhoz hasonlóan a községben két választási körzetet jelöltek ki a házszámok szerint, valamint a falusi tanács helyisége adott helyet a szavazás lebonyolításához.³⁶

2.1 Egyfogatos látszatválasztások

Kárpátalja Szovjetunió belüli történelme 1944 november 26-án kezdődött. Vidékünket megszállta a Vörös Hadsereg és megindult a Szovjet rendszer kiépítése. Eleinte szülőföldünkön működött egy fiktív államszervezet, amit Kárpátontúli Ukrajnának hívtak. 1946 január 22-én megszűnt és a területét az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság kötelékébe olvasztották be.³⁷

A Szovjet rendszer kiépítése meghatározó szerepet töltött be a párt munkásságban. Az egyik fő pillére ennek az úgy nevezett választások voltak.³⁷

Kárpátalja területén hasonló látszat választások 1946 és 1990 között voltak jelen. Ezen esemény négy-öt éves intervallumban lett megtartva. Itt a választópolgárok választhattak képviselőket a Moszkvában elhelyezkedő országos tanácsba, valamint a társköztársaság fővárosában tehát Kijevben összegyűlő Legfelsőbb Tanácsba.³⁷

Leszögezhető, hogy ezen a választásokon 100 százalékos jelenlétnek volt a cél és a Kommunista párt kemény kézzel ellenőrizte ezt. Voltak esetek amikor fegyvereseket is be kellett vetni az eredmény elérésének érdekében.³⁷

1946. február 10-én tartották Kárpátalján az első választást. Aznap a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsába választottak képviselőket. A nevezettek között volt: Iván Turjanica, Vas Iván, Vaszil Ruszin és Hanna Petrics.³⁷

---

³⁵ Vörös Zászló, 1962. február 6. 2 old.

³⁶ Vörös Zászló, 1962. január 18. 2 old

³⁷ OFICINSZKIJ, Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In. Kárpátalja 1919 – 2009. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Budapest, 2009. 216-333.

A következő ilyen választásra 1947. február 9-én került sor, ahol már a Kijevi Legfelsőbb Tanácsba választottak a kárpátaljaiak képviselőket. Vidékünknek 9 szék jutott e szervben és itt képviselteti magát Iván Turjanica, akit már korábban beválasztottak a Moszkvai tanácsba.³⁷

Helyhatósági választásra viszont 1947. december 21-én került sor, amelyek a kommunista párt jelöltéinek győzelmével végződött.³⁷

2.2 A Szovjetunió nagy országos népszámlálása a kicsi régióban (1959. 01. 15-22.)

Az elvégzett kutatás szerint az 1959-es nagy népszámlálás volt az első a II Világháború után. Az Szovjetunió Miniszteri Tanácsának végzésének értelmében 1959 januárjában meg kell valósítani a népszámlálást.³⁷

A dokumentum kitöltéséhez válaszolni kellett 15 „tradicionális” kérdésre. Ezen kérdések arról szóltak hogyan viszonyul az egyén a családfőhöz, kora, házasságban van, nemzetisége és anyanyelve, állampolgársága, legmagasabb végzettsége és ilyesmi.³⁷

Ha megvizsgáljuk az eredményeket akkor konstatálhatjuk azt, hogy USZSZK-ban 1959-ben a magyarság jelentős számban volt jelen. Abszolút számban kifejezve 1959-ben az USZSZK-ban 154 738 magyar nemzetiségű rezidens élt. Ezek közül 150 415-en vallották a magyart anyanyelvüknek, ami megfelel a kisebbség 97%-nak. Érdekesség az is, hogy voltak olyanok, akik azt felelték, hogy más nyelvet tartanak anyanyelvüknek. De ez a 3% elenyésző a nagy sokaság mellett. Ezen kis részből a legtöbben (2 722-en) tartották az orosz nyelvet anyanyelvüknek.³⁸

Ha megvizsgáljuk Kárpátalja akkori összlakosságát, támaszkodva az 1959-es népszámlálásra akkor megkapjuk az adatokból, hogy a megközelítőleges lakosság létszáma 920 ezer főre tehető (magában a statisztikai könyvben is kerekítve van minden és ezrekben megadva). Továbbá információt szerezhetünk arról is, hogy a lakosság 71%-át (655 ezer fő) a falvakban élő emberek képezték, míg a városi lakosok mindösszesen 29%-ban (265 ezer fő) járultak hozzá Kárpátalja népességéhez.³⁹

Mint ahogyan azt látjuk Kárpátalján belül a magyar kisebbség elég komoly népi réteget képezett, de azt is meg kell hagyni, hogy Kárpátalja soknemzetiségű térség akárcsak Ukrajna vagy maga az egész Szovjetunió. Ezért fontos számunkra akár egy megközelítőleges adat is, hogy vajon hány százalékát képezhette a magyarság vidékünk népességének. A népszámlálásból kapott adatokból kiindulva akkoriban nemzeti kisebbségünk Kárpátalja megközelítőleg 17%-át tette. Engedélyezett azon gondolat is, hogy ezen számok elferdítettek és hogy népünk több képviselője is

---

³⁸ ЦСУ СССР госстатиздат: Итоги всесоюзной переписи населения 1959 года СССР (Сводный Том), Москва 1962

³⁹ Центральное Статистическое Управление При Совете Министров СССР Уровень Образования, Национальный Состав, Возрастная Структура И Размещение Населения СССР По Республикам, Краям И Областям По Данным Всесоюзной Переписи Населения 1959 Года, Госстатиздат, Москва 1960

lakta ezen területet akkoriban. De sajnos a statisztikai adatok ezt az eredményt tárják elénk. Persze meg kell jegyezni a be és kiköltözések jelentősen befolyásolták az etnikai összetételt szülőföldünkön, de erről majd egy picit később.³⁹

A rendelkezésükre álló adatokból megfigyelhetjük akár a nők és a férfiak arányát is. Ez egy igen érdekes dolog mivel emlékezünk a „malenykij robot” során elhurcolt férfiakra és más repressziókra, amelyek érték a magyar lakosságot Kárpátalján (különösen a férfiakat). Ha számokban beszélünk akkor 1959-ben vidékünkön 74 408 férfi és 80 330 nő nemű magyar nemzetiségű lakos élt. Ez százalékos arányban annyit tesz nekünk, hogy az összmagyarság 52% nő volt míg 48% férfi. Ha arányítsuk egymáshoz a két adatot akkor megkapjuk egy férfire jutott 1,08 nő, míg egy nőre jutott 0,93 férfi. Ebből kifolyólag arra a következtetésre juthatunk, hogy a nők többen voltak akkor a férfiaknál. Érdekes lett volna látni egy hasonló népszámlálást mondjuk 1949-ben, valószínűleg akkor a férfi nő arány meg inkább az utóbbi nem oldalára billent volna.³⁹

2.3 A XX. Pártkongresszus (1956) hatása a megyére. Desztalinizáció és a személyi kultusz elleni küzdelem.

Ha a XX. pártkongresszusáról beszélünk akkor egyértelműen meglehet határozni azt, hogy a XX. század egyik legmeghatározóbb eseménye országunk történelmében. Maga a kongresszus fő része annyira nem is volt fontos, inkább, amit legtöbben feldolgoznak az Hruscsov elvtárs beszámolója, ami elhangzott a titkos ülésen 1956. február 24-én. Maga a beszéd a Sztálin elvtárs személyi kultuszának lerombolására irányult. Ezután megkezdődött az enyhülés időszaka. Ha magáról a beszámolóra térünk ki akkor le kell szögezni azt, hogy a kommunista rendszer összes bűnét Sztálinra hárította. Tehát az előadás tárgyát a 30-as és 40-es években történt megtorlások képezték. A bűnbak keresése minden bűncselekményben nélkülözhetetlen volt mivel a legtöbb pártban vezető szerepet betöltő személy pont ebben az időszakban emelkedett fel. Így ő is ugyan olyan bűnös volt ezekben a tettekben, mint Sztálin. Ebben az értelemben Hruscsov is belemártott volt. De mivel rákentek mindent Sztálinra ezért rájuk sötét fény nem vetült. Az elmondások szerint a teremben csend volt miközben Nyikita Szergejevics olvasta a beszámolót. Mivel közös érdekük volt az, hogy magukról levegyék a bűnüket ezért senki sem ellenkezett és helyeselték az elhangzott téziseket. Később döntöttek arról is, hogy a dokumentumot el kell küldeni a pártszerveknek, viszont nem jelentetni meg szabadon. Ismertették a szöveget a külföldi delegációkkal. Ami érdekesség, hogy szabadon először nyugaton adták ki míg a Szovjetunióban csak 1989-ben vált olvashatóvá a szöveg.⁴⁰

---

⁴⁰ 1956. február 25. | Hruscsov beszéde az SZKP XX. Kongresszusán Elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1956_februar_25_hruscsov_beszede_az_szkp_20_kongresszusan/ (01.03.2021), valamint НАУМОВ В. П. К истории секретного доклада Н. С. Хрущёва на XX съезде КПСС // Новая и новейшая история. 1996. № 4, БЫЧКОВ Л. Н. Двадцатый съезд КПСС // Большая советская энциклопедия. Т. 7. М., 1972

A szovjet társadalomban a XX. pártkongresszus éles szakadást váltott ki. Mivel egyesek úgy tekintettek rá, hogy demokratikusabbá váll így az ország viszont voltak olyanok is, akik vallották a régi irányt és hűek voltak Sztálinhoz és az ő ideológiájához. Mindkét pozíció erős aggodalmakat váltottak ki fent. Így a desztalinizáció kérdése idővel kevesebbet jelent meg. Ugyan ezért próbáltak a rehabilitációkat is csendben végezték.⁴⁰

A XX. Pártkongresszus persze hozott még sok más újdonságokat is. Például az amnesztiát, amit sok ember meg is kapott. Ha számokról beszélünk akkor szét kell osztanunk őket az USZSZK-ra és Kárpátaljára. Az USZSZK jelentéseiben olvashatjuk, hogy mg 1953-ban (jóval a kongresszus előtt) már 169,3 ezer ember tért haza, amelyek amnesztiát kaptak. 3,5 ezer Kárpátaljai tért vissza a GULAG-ról. De voltak az 50-es évek elején még fegyveres akciók is. Ezek korszaka 1956-ra véget ért. Az 1956-os év sok eseményének volt az éve. Az egyik legjelentősebb e közül az 1956-os forradalom Magyarországon, amiből nem maradt ki a Kárpátaljai magyarság sem. Különböző ellenálló csoportok jöttek létre, de ezeket a titkos rendőrség hamar elfogta. A vidékünkön átáramló Szovjet hadsereg pedig megfélemlítette az ittenieket a cselekvéstől.⁴⁰

Saját kutatásaim alatt sikerült interjút vennem az egyetlen még most is élő személlyel, aki részt vett a Bótrágyi kolhozban található Sztálin szobor ledöntésében. Akkoriban Tóth József fiatal kolhozista voltakkoriban. Alapból nem szerette Sztálint és többször is megpróbálták megrongálni a „nagy vezér” szobrát a helyi kolhozban. A XX. pártkongresszus után és a személyi kultusz lerombolása alatt eltervezték társaival, hogy ledöntik a szobrot. Egy traktor és egy erős lánc segítségével ez sikerült is nekik. Ahogyan visszaemlékezik: *„Voltunk négyen egy traktor és a lánc. Komoly gondot jelentett szobor ledöntése mivel töröl rézből vagy bronzból volt már pontosan nem emlékszem. Akkor kitaláltam, hogy a traktor után kötve a láncot sikerülhet, akkor körbetekertem vele a szobrot és a gépünkhöz csatoltam. Egy nagy gázfröccs után a traktor megindult előre és kiszakította a szobrot a helyéről. Nagy örültünk. Olyan érzésünk volt, hogy leromboltuk ezt a piszkos rendszert, ami annyi életet követelt a falunkban.”*⁴¹

Ekkor kezdődött meg a szűz földek megmunkálása is. Kárpátalján is elkezdődött e folyamat kisebb nagyobb sikerekkel, de mint azt tudjuk Hruscsov e programja is romba dőlt. Ha a desztalinizációról beszélünk akkor nálunk is azon tendenciák figyelhetőek meg, mint az államban. Egyre kevesebb helyen használni a Sztálin nevet, utcákat és más földrajzi neveket, amelyek viseltek ezt átnevezni, szobrokat minimalizálni. Bár meg kell hagyni, hogy halálakor még siránkoztak utána.⁴⁰

2.4 XXI. pártkongresszus (1959) hétéves terve, és ami abból valóra vált.

A XXI. pártkongresszusnak egyetlen célja volt: elfogadni a hétéves tervet. Lényegében ez egy rendkívüli kongresszus volt. Megrendezésre került 1959 január 27 és február 5. között Moszkvában

---

⁴¹ Interjú Tóth Józseffel. Interjú készítési dátuma 06.03.2021

a Nagy Kreml-palotában. Az egész kongresszusnak tárgyát képezte a hétéves terv (1959-1965) elfogadása, de persze voltak más kérdések is, amelyeket felhoztak. Az értekezés Hruscsov nyitó beszédével kezdődött, ahol beszámolt az előző években elért eredményekről. Erős kijelentéseket tett arról, hogy a Szovjetunióban lehetetlen a kapitalista rendszert visszaállítani. És még sok másról.²²

Lényegében a kongresszusnak két fő tézise volt, mégpedig:

- Az 1959-1965 hétéves terv elfogadása, ami megváltoztatta volna a játékfeltételeket és a Szovjetuniót átvarázsolta volna egy gazdasági és nem csak katonai nagyhatalommá
- A szocializmus kiépítésének befejezése és átlépés egy új korszakba a kommunizmus teljes fejlődésének korszakába.²²

Érdekesség az is, hogy Hruscsov a beszédében dicsérte Sztálint. Mivel ő vitte végbe az iparosítást és a földek kollektivizálását. A kultuszlerombolás után érdekes volt ilyen hallani az biztos. Sok történész ezt a jelenséget „kettős Sztálinnak” hívja. Mert az egyik oldala pozitív a másik viszont negatív Hruscsov szemében.²²

Volt ugye a később viccé vált Hruscsovi populista kijelentés „utolérni és leahagyni Amerikát”. Erre volt hivatott a Hétéves terv. Megyénk számára is fontos szerepet osztottak ki benne. Többszörösré kellett növelni a gabonák, gyümölcsök termesztésének mennyiségeit és persze a hús termelést is. De, mint azt is tudjuk ezeknek a terveknek a kivitelezése nem volt a legjobb, a terveket csak papíron tudták teljesíteni. Igen azt meg kell hagyni, hogy voltak pozitív változások is a negatívak tükrében. Azt is le kell szögezni, hogy maga a terv is túlságosan ambiciózus volt. 7 év alatt akkor fejlődést elérni mint 40 év alatt nem volt lehetséges az akkori Szovjetunióknak.²²

2.5 XXII. pártkongresszus (1961) és a második desztalinizáció korszaka

A XXII. pártkongresszus Moszkvában került megrendezésre 1961 október 17-31 között. Lényegében volt több fő téma is, amit megvitattak ezen az ülésen, de megint központba került Hruscsov és a Sztálin személyi kultusz. Ekkor újabb áttevezésekre, szobor lebontásokra került sok szerte az államban így nálunk is. Továbbá még több Sztálini koncepciók perekben elítélt ember kapott amnesztiát. Ekkor dolgozták ki az új pártpolitikát a „kommunizmus” felépítéséről és a jóléti társadalom megteremtéséről 1980-ig. Persze ez sem sikerült, mint sok más dolog sem. Túl ambiciózusnak tűntek ezek a tervek.²³

Lényegében a kongresszus elején szó esett arról mit is értek el a XX. pártkongresszus után. A gyűlés helyeselte az SZKP KB munkáját és elfogadtak egy új programot, ami a kommunista társadalom kiépítésére irányult. A XXI. pártkongresszuson elhangzott társadalom építésére irányuló terv volt ez, aminek a záró időpontja 1980 lett volna. Ekkor jelent meg a híres közmondás is „от каждого по способностям, каждому по потребностям”, ami magyarul annyit tesz, hogy „mindenkitől lehetőségei szerint, mindenkinek az igényei alapján”.²³

Ha a számokra vagyunk kíváncsiak akkor azok is jelen voltak. KB beszámolt arról, hogy 6 év alatt, tehát a XX-től a XXII. pártkongresszusig (1956-1961) az ipar által kibocsátott termékek száma megnőtt 80%-al. Nagy munkálatokat végeztek el a gyártó egységek berendezésének korszerűsítése érdekében. Így elérve nagyobb effektivitást a gyártásban. Ugyan ilyen modernizációt hajtottak végre a kolhozokban és szovhozokban is. A mezőgazdasági termékek előállítása megnőtt 43%-al az elmúlt 5 év során.²³

III FEJEZET. KÁRPÁTALJA GAZDASÁGA A HRUSCSOVI KORSZAKBAN

3.1 Kárpátalja gazdaságának általános jellemzői a Hruscsov korszakban

Kárpátalja gazdaságára a kezdetektől fogva leginkább az agráripari irányzat volt a jellemzőbb. Komolyabb ipari egységek az előző korszakokban nem voltak meghatározóak a terület gazdasági tevékenységében. Kárpátalja területe fontos és komoly változásokon ment keresztül miután 1946. január 26-án a Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz (továbbiakban USZSZK) csatolták, mint egy újabb megye, ami a Закарпатська область, avagy a Kárpátontúli terület megnevezést kapta.³⁰

Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála és az azt követő hatalmi harc után Nyikita Hruscsov lett a Szovjet Kommunista Párt (továbbiakban SZKP) első titkára. Az országot így Kárpátalját is nehéz állapotában vette át. Érezhető volt még a II. Világháború utó hatása. Komoly gazdasági problémákkal küzdött az ország, valamint le volt maradva a nyugati hatalmaktól (értsük itt Nagy-Britanniát és az Amerikai Egyesült Állomokat és más Európai demokratikus országokat). Így vitálisan fontossá váltak a mihamarabbi reformok elkezdése. Alapvetően a történelemtudomány a Szovjetunió történetét több korszakra osztja. Magát a Hruscsov korszakot, ami 1953-tól egészen 1964-ig tartott az „enyhülés” korának tekinti. Ez az irányváltás az ország minden területé jelentkezett így a gazdaságpolitikában. A vezetők igyekeztek olyan terveket elkészíteni, amelyeket követve az adott régióban komoly előre lépéseket lehetett volna elérni.³⁰

Mivel 1945-től Kárpátalja területén a szovjethatalom teljesedett be ezért magával vonta az adott hatalmi forma meghatározó vonását. Az egyik ezek közül és gazdasági szempontból fontos az az államosítás (általában kényszer államosítás). Az 1945-től egészen 1950-ig tartó időintervallumban megtörténik a vagyon államosítása, valamint nem utolsó sorban a meglévő munkaerő átrendezése.⁴²

Az 50-es és 60-as években azon intézkedések, amit a Hruscsovi rendszer hozott elősegítette először is a gépesítés szintjének az emelkedését. Eddig a kolhozokban, szovhozokban dolgozó munkások leginkább kézzel vagy kezdetleges gépekkel művelték meg a földeket, aminek az effektivitása kérdéses, valamint alacsony volt. Ennek érdekében a szovjet vezetés létrehozta a Gép Traktor Állományokat (a továbbiakban GTÁ) amelyek elsődleges célja volt a mezőgazdasági munkákban való segédkezés így növelve azok effektivitását és hozamát. Ez a végleges számolásban sikerült is. Továbbá ebben segítettek az új típusú gépek, amelyeket ebben az időben hoztak létre. Az újabb típusú kombájnok, traktorok, vetőgépek és egyéb technika komolyan segítette a kolhozok és szovhozok munkáját és sok emberi erőforrást szabadított fel, amelyet más területeken lehetett

---

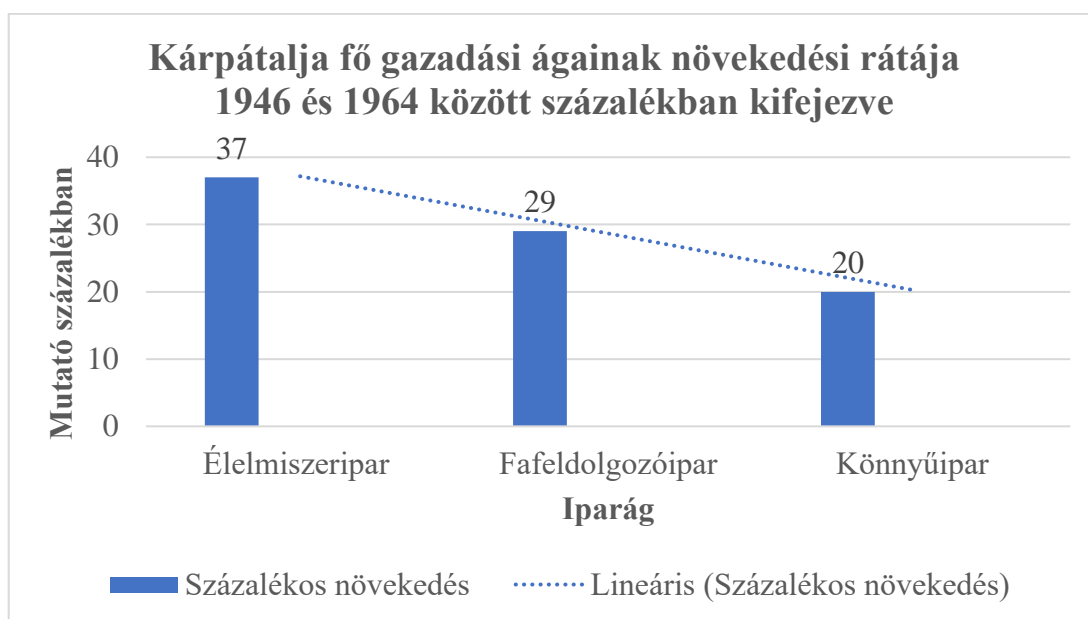
⁴² OFICINSZKIJ Román: Gazdasági fejlődés. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 262 old.

felhasználni. A Hruscsov korszak további pozitívumai a könnyűipar fejlődése Kárpátalja területén. A vezetésének végére a területen fejletnek számított az élelmiszeripar (itt gondolhatunk a konzervgyárakra, tejipar, húsipar, malomipar ezen ágazatok fő nyersanyag beszállítói a kolhozok, valamint a szovhozok voltak. Így végső soron egy ágazat béli fejlesztés és befektetés (a gépesítés) fejlődést hozott egy teljes iparágnak, amely a lakosság élelmiszer igényeinek ellátásában tevékenykedett), fakitermelés annak a feldolgozása, valamint a nyersanyag átdolgozása, bútorok gyártása. fejlett volt, valamint állandóan fejlődött a bányászipar is (sóbányászattal, barnaszén bányászattal és betonit bányászattal foglalkozott elősorban a régió).⁴²

A megközelítőlegesen 20 éves fejlődési periódus alatt Kárpátalja gazdasága komoly változásokon ment keresztül. Ezen adatok pozitívnak mondhatóak viszont nem elégségesnek, hogy elmondható legyen, hogy a régió felzárkózott. Oficinszkij Román munkáiból kiderül, hogy 1946 és 1964 között a Kárpátaljai gazdasági ágak a következő növekedési rátát mutatták:

- Élelmiszeripar 37%-os növekedést produkált;
- Erdőgazdaság, bútorgyártás, fafeldolgozás 29%-os növekedést mutatott;
- Könnyűipar összességében 20%-os növekedést ért el.⁴³

A reprezentativitás érdekében véleményünk szerint célszerű egy ábra (diagram) alkalmazása, amely arra hivatott, hogy a fentebb elhangzott adatokat vizuális módon is bemutassa.

Forrás: saját szerkesztés OFICINSZKIJ Román: Mit hozott az iparosodás? In Kárpátalja 1919 – 2009. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 263 old. alapján.

Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála után Kárpátalja kereskedelmi, gazdasági, közüzemi és szolgáltatási iparágának helyzete jelentősen javult és pozitív változásokat hozott a társadalomban az

⁴³ OFICINSZKIJ Román: Mit hozott az iparosodás?. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 263 old.

előző évekhez képest. Az üzletekben új javakat kezdtek el értékesíteni, redukálódtak a kenyérsorok, és számos elengedhetetlen árucikket, például cukrot szabadon és korlátozások nélkül lehetett vásárolni kávé, tejet, gyufát, paraffint és sok más terméket, amelyek az előbbi években hiányban voltak. Redukálódtak az élelmiszerek és a könnyű ipar által előállított termékek többek között a ruházat és a lábbelik ára. A legkomolyabb csökkenés a gyümölcs- és zöldségáraknál figyelhető meg amelyek elérték az eredeti árúknak a felére való visszaesését. A haltermékek is elkezdtek nagyobb körű vásárlóknak elérhetővé válni mivel növekedett azok kitermelése. A legnépszerűbb hering és más kisebb halak megvásárolhatóak lettek szinte az összes lakott területen. A húsiipari termékeket sem kellett többé beimportálni az USZSZK belső területeiről, hanem a helyi termelés és kínálat ki tudta elégíteni a fennálló keresletet.⁴⁴

A feldolgozott szakirodalom arról számol be, hogy a termelés egyes ágakon belül annyira fel tudott fejlődni, hogy többletet akkumulált, amelyet a későbbiekben sikeresen belső exportra bocsátott a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének (továbbiakban SZSZKSZ) belső területein. Ezen termékek származtak a gyümölcsöseinkből a húsiiparból, amelyeket a közös szövetségi alapba szállítottak le és később osztottak szét.⁴⁴

3.2 Az agráripár és az ipar helyzete Kárpátalján a Hruscsovi érában

Az 1950-es és 1960-as évek során a szovjeturalom gyümölcsösökkel és szőlőültetvényekkel igyekezett stimulálni Kárpátalja agráripári szektorát, ezzel párhuzamban az Ukrán Kommunista Párt (továbbiakban UKP) nagy mennyiségű határozatot és rendeletet küldött a Regionális Végrehajtó Bizottságnak, amelyben előírta az ilyesféle ültetvények számának növelését az élképzelések elérésének érdekében.⁴⁵

Például 1954-ben 1000 hektárnyi földterületet különítettek el szőlőültetvények számára, és ezt a területet hat év alatt összesen 10,1 ezer hektárra bővítették ki. Így elmondható az és konklúzióként levonható, hogy a pártvezetés komoly perspektívákat látott az ilyesféle gazdasági ág fejlesztésében és a további befektetésekben, amelyeket ezen területre irányítottak. A gyümölcsösöket főként a Técsői és a Huszti járásban telepítették, a szőlőültetvényeket pedig a Beregszászi, a Nagyszőlősi, a Munkácsi és az Ungvári járásban helyezték el. Ezen döntések véleményünk szerint leginkább a talaj és a klíma viszonyok miatt figyelhető meg. Mivel az inkább síksági részekre telepítették a szőlő ültetvényeket, ahol magasabb az átlag hőmérséklet.⁴⁵

Továbbá Kárpátalja agráripári szektorában megpróbálták integrálni a citrusféléket és más egzotikus növényeket, mint például a tea. Ennek okaként tekinthetjük a megfelelő klímát ezekre a

---

⁴⁴ VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 215 old.

⁴⁵ VÁRADI Natália: A gazdaságfejlesztés – káderkérdés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 551 old.

célokra. Összesen a megtalálható szakirodalom szerint 1953-1955 (Hruscsov irányításának első évei) megközelítőlegesen 300 hektárnyi területen kellett termesztetni teát. Ennek finanszírozása sokban hitelekből történt, amelyeket a kolhozok számára bocsátottak kedvező feltételekkel és hosszabb futamidőre. Általánosságban ez 12 év volt és a 6. év kezdetétől kellett törlesztetni. Nagy befektetésekbe kezdtek a kolhozok és szignifikáns összegeket fektettek be a cél elérése érdekében. Viszont nem tudták azokat elérni mivel az ilyesféle ültetvények kényesek akár a talajmenti fagyokra is, amelyek a leges legnagyobb kárt okozták nekik. A legjelentősebb tea ültetvény Munkács körül található volt.⁴⁶

Összeségében Hruscsov irányításának első éveiben megközelítőlegesen 127 millió rubelt (karbovanecet) fektettek Kárpátalja agráripari szektorába. Hruscsov maga is bevallotta, hogy a mezőgazdaság válságos állapotban van és igyekezett a munkásokat ösztönözni arra, hogy dolgozzanak ebben az iparágban. Végül ezen próbálkozások kudarcba fulladtak.⁴⁶

A rendelkezésre álló adatok szerint 1953 végére Kárpátalja területén összesen 263 kolhoz létesítette tevékenységét az agráripari szektorban. És összesen 650 ezer hektárnyi földet használtak. Ennek zömét a szántóföldek és a kaszálók tették. Összesen 201 ezer aktív munkással bírtak a megye kolhozai.⁴⁷

Mérvadó pontja a Hruscsovi politikának két emlékezetes döntése, avagy programja. Az első ilyen program a kukorica termesztésre irányuló program.⁴⁸ Ezen intézkedések sora arra volt hivatott, hogy a kukorica ültetvények univerzalitását használja ki a szovjet társadalom. Mivel a termése sokféle módon felhasználható. Alakmás emberi fogyasztásra és állati táplálékként ugyan úgy. Az emberi felhasználása elsősorban a darált száraz kukoricára terjed ki. Mivel elkészíthető kásaként vízben, valamint tejben is egyaránt. Továbbá kenyér is süthető belőle a kukoricaliszt miatt. Továbbá a fiatal csöveket főzéssel ehetővé lehet tenni. Tehát egy univerzális megoldásnak tűnt. Ezen kívül a kukoricából lehetséges akár alkoholt is nyerni.

A másik Hruscsovi program, amely mérvadó volt az a szűzföldek feltörésére irányuló intézkedések. A célja elsősorban az volt, hogy a „kihasználatlan” szűz földeket felhasználják mezőgazdasági célokra. Mivel az ország területe hatalmas volt így a felső vezetés élükön Hruscsovval úgy vélte, hogy ezeket az érintetlen földeket (itt leginkább a Szibériai területekről van szó) fel lehetne használni arra, hogy növeljék az agrár-ipari hozamot. Így nem kellett volna hirtelen és komoly

---

⁴⁶ VÁRADI Natália: A gazdaságfejlesztés – káderkérdés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 552 old.

⁴⁷ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 369 old.

⁴⁸ VÁRADI Natália: A nagy pártgabona (kukorica) program In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 371 old.

áttöréseket nem kellett volna tenni a növénytermesztési területeken, hanem inkább kihasználva az óriási területet kibővíteni a megművelt földek területét.⁴⁹

Mindkét program közvetlenül érintette Kárpátalját így a megye területén is igyekeztek az eddig megmunkálatlan földeket megmunkálni és kukoricát vetni. A kukorica program egészen 1954-ben kezdődött meg. A fennmaradt adatokból ítélve az első időkben viszonylag sikeresnek vélhetőek az eredmények. Viszont nem minden kolhoz Kárpátalja területén volt kész arra, hogy ilyesféle tevékenységet végezzen. Mivel ahhoz, hogy az hatékonysági szint a kívántat elérje szükség volt vetőgépekre. Például az egész Szolyvai járásnak mindösszesen volt 4 darab vető-gépe, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy a kukoricát elvessék. És összesen 700 hektáron folytatta tevékenységét. Ez azt jelenti, hogy 175 hektárnyi vetőföldre jutott egy darab vető-gép, tehát 1 hektárra mindösszesen 0,005 vető-gép, ami kritikus elégtelenségnek bizonyult. Továbbá voltak olyan kolhozok is, ahol abszolút nem voltak ilyen gépek vagy esetleg nem tudtak szántani. Viszont a leges legnagyobb károkat az éghajlat okozta mivel a kukorica egy meleg éghajlatot kedvelő növény ezért a Kárpátaljai késői fagyok gondot okoztak. További problémaként felhozható még a túlnedvesedés is. A későbbi eredmények sem voltak kielégítőek. Munkácson és Ungváron 1961-ben hektáronként összesen mintegy 27,5 és 27,9 kukoricát takarítottak be egy hektárnyi területen, ami a megyei átlagnak nem felelt meg. E két régió kolhozainak termelésében a kukorica döntő szerepet játszott így ezen nem kielégítő eredmények komoly hatással voltak a későbbiekben például az állattenyésztésen.⁵⁰

Továbbá ezen adatok hihetőség szempontjából is kérdéses mivel ebben az időben a vezető posztban lévők szerették kozmetikázni a felfelé kimenő adatokat annak érdekében, hogy a helyükön maradhassanak. Így az utókor számára kérdéses marad az, hogy mennyire hihetőek ezek az adatok, amelyek megmaradtak mai napig.

Az ipari fejlődés egyik fő kulcsa volt a fakitermelés. Több tucatnyi vállalat foglalkozott fafeldolgozással és fatermékekkel. Ezek a régió alföldi és előhegyi részeinek városaiban és legnagyobb településeiben voltak találhatóak. Kárpátalja területén elhelyezkedő erdők már régóta felkeltették a vezetés figyelmét mivel komoly erőforrást biztosítottak. A szovjethatalom alatt az erdőket faipari üzemek kezelték, amelyek tervszerűen üzemeltettek. A fakitermelőket hazai gépek segítették, amelyek több mint 40 féle gépet és mechanizmust foglalnak magukban, köztük motoros fűrészeket, csúszó vontatokat, fakitermelő teherautókat stb.⁵¹

---

⁴⁹ VÁRADI Natália: A gazdaságfejlesztés – káderkérdés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 555 old.

⁵⁰ VÁRADI Natália: A nagy pártgabona (kukorica) program In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Iff. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 372 old.

⁵¹ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 72-73 с.

A faipari üzemek sok fát termeltek a nemzetgazdaság igényeinek kielégítésére. E vállalkozások dolgozói a magas termelési teljesítmények eléréséért mérkőzték egymás között. A kárpátaljai fakitermelők nagy csoportját kitüntetésekkel és érmekkel jutalmazták, például a Kusnyicsai faipari üzem erdészeti állomásának vezetője, G. Dencsil pedig megkapta a békeidőben elérhető legmagasabb érdemérmét a Szocialista Munka címet.⁵¹

A szovjet korszakban Nagy Bicskén, Perecsenyben és Szolyván faipari és vegyi üzemeket építettek át és szereltek fel. Öt fűrészüzem (Volóc, Vovcsanszk, Nagy Bicske, Zsornavszk, Jasznyivka) és a Dovzsanszkij fafeldolgozó üzem épült.⁵¹

A bútorigar jelentősen fejlődött. Az 50-es és 60-as években nagy bútorgyárak épültek Munkácson, Ilosván, Beregszászban, Szolyván, és Tereszván bővült. Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Szolyván, Ilosván, Tereszván és Csinádijevóban találhatóak bútór- és fafeldolgozó vállalatok, amelyek bútorokat, rétegelt lemezeket és forgácslapokat gyártottak. A Kárpátaljai erdei vegyipari vállalatok ecetsavat, formalin, metil-alkohol és faszén előállításával foglalkoznak. Ezek Szolyván, Perecsény és Nagy Bicskén településeken találhatóak.⁵²

Az ipari fejlődést nézve Kárpátalja sosem volt egy ipari vidék az idők során leginkább mezőgazdasággal foglalkozott, viszont a hrucsovi érában történtek változások leginkább a 60-as években. Ebben az időben számos ipari egység jött létre a megye területén. Ilyen volt például az Ungvári és a Beregszászi gépjavító üzem. Ezen lépések azért voltak fontosak mivel a megnőtt gép állománynak szüksége volt arra, hogy legyen a javításukra alkalmas helyiség vagy üzem. A szovjet korszakban épült a Rahói kartongyár, amely a fűrész-, fafeldolgozó- és bútorigar hulladékából működött.⁵³

Továbbá fejlődött a kőfejtők hálózata is új létesítmények nyíltak Rokoszovón és Selesztovón. Továbbá bővítették az aknaszlatinai sókitermelés mértékét annak érdekében, hogy nagyobb eredményeket érjenek el továbbá újabb munkahelyeket teremtsenek. És további más könnyű ipari üzem kezdte meg tevékenységét régióinkban az 50-es 60-as évek során.⁵⁴

1957-től kezdve az iparban a legnagyobb erőfeszítéseket és akcentust a hagyományos nehézipar fejlesztésére helyezték igyekeztek két új ágat fejleszteni: a villamosenergia termeléssel foglalkozó és a vegyszerek előállításával foglalkozó iparágat.⁵⁵

---

⁵² ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 74 с.

⁵³ VÁRADI Natália: A gazdaságfejlesztés – káderkérdés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 556 old.

⁵⁴ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 76 с.

⁵⁵ OFICINSZKIJ Román: Mit hozott az iparosodás?. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 263 old.

Komoly befektetésnek bizonyult a Talabor-Nagyág folyón elhelyezkedő vízerőmű, amely a mai napig ellátja Kárpátalját villamosenergiával. Az építése a Hruscsovi időszakban indult el. A helyi vezetők így igyekeztek megoldani a régió energetikai függetlenségét. Az építése 1953-ban kezdődött és mindösszesen 3 évig tartott. Az építkezésben részt vettek szakemberek és mérnökök mindenhonnan az országból. Az elkészülését a sajtó hőstettként mutatta be.⁵⁶

A régió gazdaságának villamosenergia-ellátása érdekében Ungváron egy nagy erőművet hoztak létre, amely a helyi hőerőművet az Ung folyó csatornáján lévő vízerőművekkel kombinálta. A Kárpátokban 1956-ban helyezték üzembe a Talabor-Nagyág vízerőművet (26,5 ezer kW). A Tereblya folyón lévő víztározóból a víz egy alagúton keresztül a magasból a Rika folyó partján épült vízerőmű turbináihoz esik. Az alagutat a két folyót elválasztó Bocsárszki Verh-hegység alatt ásták ki. Ez nagy nyomást eredményezett, ami a két folyó szintje közötti jelentős különbségből adódott a vízerőmű gátjának helyén.⁵⁷

A Turya-Remetcka erőművet a Perecsényi járásban építették a Turja folyón és annak mellékfolyóján, a Turjicia folyón. Összesen 13 vízerőmű és 21 hőerőmű épült Kárpátalján. A régióban szinte az összes kollektív és állami gazdaságot villamosították. A régió vállalkozásai a Lvivenergo rendszeréből kapták az áramot, amelyhez tartozik az Ungvári Termálvízerőmű, a Talabor-Nagyág vízerőmű és a Rahói Kartongyár kapcsolt hőerőműve.⁵⁷

Nagy figyelmet fordítottak az erdészeti és vegyi üzemek fejlesztésére Grodnóban, Peretiniában és Szolyván, valamint egy villamosenergia-üzemre Ungváron. Hruscsov alatt mintegy 300 könnyűipari gyárat és ipari üzemet hoztak létre. Ezek között voltak varróüzemek Beregszászban, Munkácson, Szőlösön és Ungváron, és egy kalapgyár Huszton; kötő- és szövőgyár Ungváron, valamint tégl- és cserépgyárak Beregszászban, Csapban, Huszton, Munkácson. Voltak még autójavító műhelyek, kerámiagyárak és dohányfőzők. Az új ipari üzemek nagyszámú munkaerőt igényeltek, köztük több száz nőt, akiket a városok körüli falvakból és a hegyvidéki régiókból toboroztak.⁵³

Az élelmiszeripar gyorsan fejlődött ebben az időben Kárpátalján. A régió összes bruttó ipari termelésében az első helyen áll (36,8% a pontosrészesedési rátája). Az ágazat legnagyobb vállalkozásai a városokban működnek. Ezek közé tartozik a Técsői gyümölcskonzervgyár, több vajgyár, 10 elsődleges borászat, 4 pincészet, egy konyakgyár, 2 húsfeldolgozó üzem, amelyek ellátják az egész megyét.⁵⁸

---

⁵⁶ OFICINSZKIJ Román: A Talabor-Nagyág (Tereblya-Rika) Vízerőmű. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 267 old.

⁵⁷ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-79 с.

⁵⁸ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-75 с.

Az ipari szintű kenyérsütés a szovjet korszakban fejlődött ki komolyan. Korábban a kenyeret főleg otthon sütötték, és csak a városokban voltak kis pékségek. A szovjeturalom alatt minden nagyobb faluban pékséget létesítettek, és 8 nagy gépesített pékséget építettek Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Szőlősön, Szolyván, Huszton, Szlatinán és Rahón. A pékségek állították elő az ipari kenyér több mint 2/3-át így elmondható, hogy komoly szinten tevékenykedtek.⁵⁹

Húsipar a szovjet idők előtt Kárpátalján szinte nem volt jelen ipari formában. Az állatokat élve vitték ki a régióból. A régióban csak kis vágóhidak voltak. A szovjeturalom alatt ez az iparág gyorsan fejlődött, és a városokban található húsfeldolgozó üzemek képviselték az iparág zömét.⁵⁸

A húsipart az állattenyésztés látta el alapanyaggal így ez is egy kulcsfontosságú iparág lett. Véleményünk szerint érdemes megtekinteni a rendelkezésre álló adatokat arról, hogy a Hruscsovi érának különböző éveiben mennyi tenyészállat volt Kárpátalján.⁵⁸

Táblázat 3.1

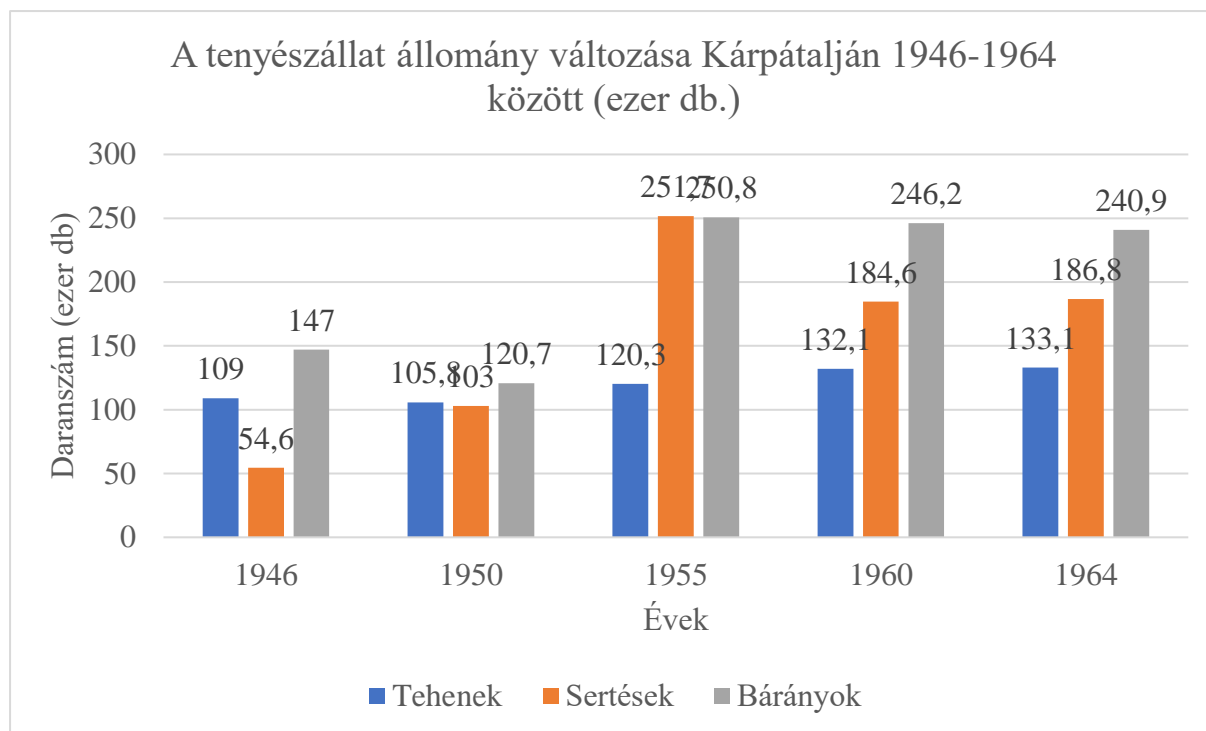
A tenyészállat állomány változása Kárpátalján 1946-1964 között (ezer db.)

A tenyész állatok csoportja	Évek				
	1946	1950	1955	1960	1964
Tehenek	109,0	105,8	120,3	132,1	133,1
Sertések	54,6	103,0	251,7	184,6	186,8
Bárányok	147,00	120,7	250,8	246,2	240,9

Forrás: saját szerkesztés ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-74 с. alapján

⁵⁹ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-74 с.

Továbbá fontosnak tartjuk az eredmények konstatálását egy vizuális szemléltető segítségével, ami jelen esetben egy komplikált grafikon lesz viszont lehetőséget nyújt arra, hogy az állomány megoszlását megfigyelhessük.

Forrás: saját szerkesztés ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-74 c. alapján

A vajgyártás kiemelkedő helyet foglal el a többi élelmiszeripari ágazat között. A legnagyobb vajgyárak Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Szőlösön, Huszton, Volócon, működnek.⁵⁸

A harmadik legnagyobb iparág Kárpátalján a könnyűipar (19,5%). A régióban csak a szovjeturalom alatt jött létre, és az ipari központokban volt található. Fő ágait a ruha-, lábbeli-, textil- és bőripar képviselte. A régióban több mint 10 nagy gépesített lábbelit gyártó üzem működött (Ungvár, Munkács, Beregszász, Szőlösön, Huszt, Újlakon).⁵⁸

A Hruscsovi időszakban komolya fejlődött a bányászat is régióinkban. Ezt elsősorban a lignit képviseli. A fő lignitlelőhelyek Ilnyica, Ilosva körzetében található. Ez a lelőhely az alapja az Ilnyicai Bányagazgatóságnak, amely egy bányát üzemeltetett, amely hazai gépekkel és a donbászi üzemekben gyártott berendezésekkel volt felszerelve.⁵⁴

A sóbányászat az egyik legrégebbi bányászati iparág Kárpátalján. A sólelőhelyek Szlatinai, a Rahói járásban található. Itt már régóta bányásznak sót. A szovjet korszakban a termelés jelentősen megnőtt. A bányákban széles körben korszerű gépeket kezdtek el használni, amelyek felváltották a munkások kemény kézimunkáját. Az aknaszlatinai bánya mellett található egy nagy teljesítményű sógyár, ahol minden munkaigényes folyamatot szintén gépesítettek és automatizáltak. Itt örölték, jódozták és csomagolták a sót. A megyében bányásztak sót a nyugati régiókba és a szomszédos szocialista országokba értékesítették.⁵⁴

Kárpátalján fejlődött abban az időben az építőanyag-ipar is. Ide tartozik 9 téglá- és cserépgyár, amelyeket a szovjet korszakban rekonstruáltak, és amelyek Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Szőlösön, Huszton és Csapon találhatóak voltak.⁶⁰

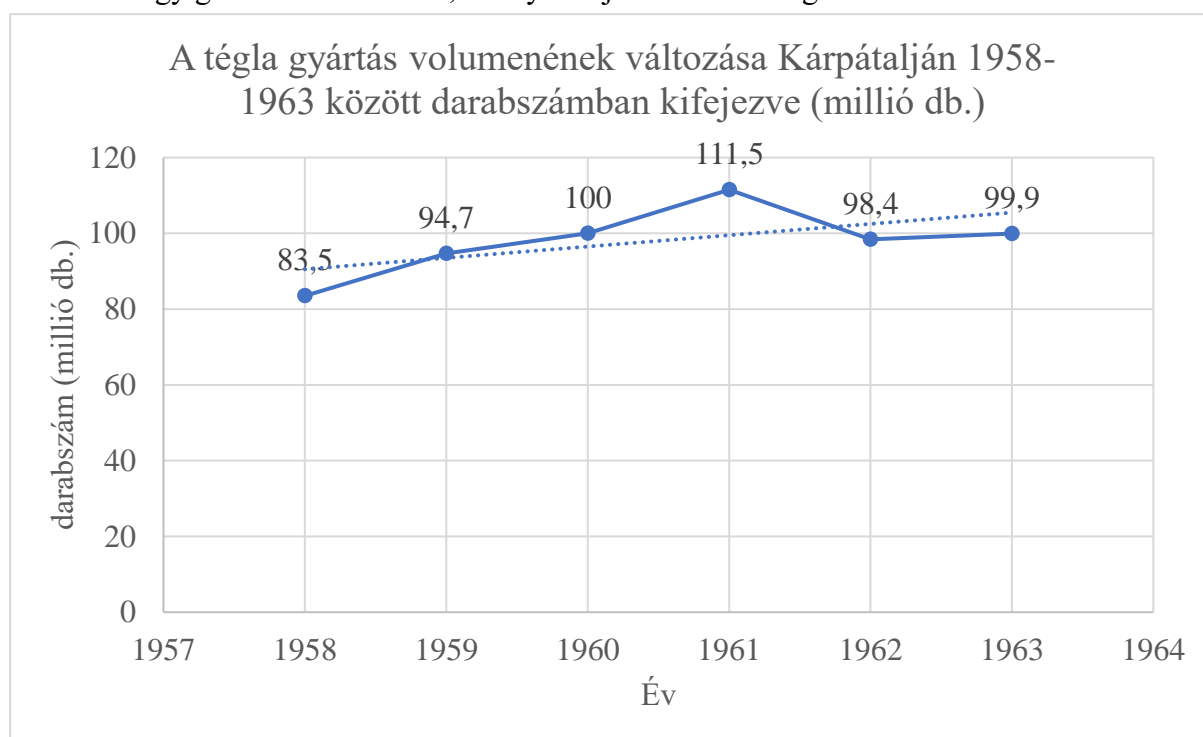
Táblázat 3.1

A téglagyártás mértéke Kárpátalján 1958-1963 között (millió darab)

Év	Darabszám (millió db.)	Változás (millió db.)
1958	83,5	-
1959	94,7	+11,2
1960	100,0	+5,3
1961	111,5	11,5
1962	98,4	-13,1
1963	99,9	+1,5

Forrás: saját szerkesztés ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-77 с. alapján

Annak érdekében, hogy a feltüntetett információt jobban tudjuk elemezni véleményünk szerint érdemes egy grafikont létrehozni, amely átadja a változások grafikai vizuális úton.

Forrás: saját szerkesztés ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-77 с. alapján

⁶⁰ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-77 с.

3.3 Kárpátalja turizmusa a Hruscsovi korszakban és a lakásépítési program

Kárpátalja gazdaságában mindig fontos szerepet töltött be a turizmus és az azzal kapcsolatos szolgáltatások nyújtása. Ennek okának tekinthetjük a régió gazdagságát turisztikai látványosságokból. Továbbá okként tekinthető a Kárpátok nyújtotta lehetőségek és ásványi kincsek. A Hruscsov korszaki Kárpátaljai turizmus fő foglalkozási körének a szanatóriumok tevékenysége bizonyult.⁶¹

A szovjet unióhoz kapcsolása után Kárpátalja területén a turizmus új célt, formát és irányt nyert, amelyet az elkövetkezendő években a helyi hatóságok követtek is rendületlenül. Az idegenforgalmi ágazat fokozatosan elnyerte a szisztematikus szabályozás jeleit, amelyek jellegzetesek voltak a szovjet modellben alkalmazottakra, és a központosított állami irányítás alá lett véve, ami nem teljesen egy pozitív tendenciának minősült. Kialakultak az országos, valamint városi logisztikai hálózatoknak az alapja és az ezeket kiszolgáló turisztikai gazdasági egységgel. Fejlődtek gyógyfürdők köszönhetően Kárpátalja gazdag termálvíz készletének (gondoljunk itt leginkább a Beregszászi járásra). A turizmus a kommunizmus alatt annak előnyeinek propagandájának egyik eszközévé mivel bemutatta azt, hogy az ilyesféle állami berendezkedés milyen előnyöket ad és a szovjet állampolgár számára pedig a kikapcsolódás és a gyógyulás egyik módjává vált az évek során.⁶¹

Kárpátalja területének a Szovjetunióhoz csatolásától kezdve a természettudományi kutatások száma rohamosan növekedett, számos tudományos expedíciót szerveztek a természeti erőforrások és felhasználási lehetőségeik tanulmányozására annak érdekében, hogy minél több lehetőséget tudjanak az emberek számára biztosítani, további lépésként felhozható az, hogy újabb térképeket készítettek, amelyek ezeken a feltárásokon alapultak. Fejlődött a rekreációs turisztikai ág. Az ilyen kutatások eredményei képezik a természeti erőforrások turisztikai célú felhasználásának módjainak és útjainak alapját.⁶¹

A szovjet időszakban folytatódott a kárpátaljai szinte kimeríthetetlen vízkészletek, különösen az ásvány- és termálvizek forrásainak kutatása annak érdekében, hogy ezeket felhasználják. A fő akcentust arra fordították, hogy az ilyen ásványi erőforrások szanatóriumi és üdülőhelyi iparban való felhasználásra alkalmasak és eléggé színvonalasok legyenek.⁶¹

A rendelkezésre álló szakirodalom szerint Ukrajna szinthez képest is megyénkben jól kiépített és karbantartott logisztikai infrastruktúrával rendelkezett, amely ösztönözte és segítette a turisták érkezését. Ennek magyarázata az, hogy Kárpátalját meg lehet közelíteni, mint busszal úgy vonattal. A Hruscsov korszak végére mintegy 15 szanatórium végezte aktív tevékenységét a megye területén és képes volt megközelítőlegesen több mint 2 ezer embert elszállásolni. Ezentúl még a turisztikai

---

⁶¹ ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967. 78-89-91 с.

szektor rendelkezett három üdülővel, amelyek 500 ember befogadására voltak alkalmasak. Szignifikáns népszerűségnek örvendtek összeségében a polenai és a szinyáki balneológiai központ természetes gyógyvizei, amelyek segítettek a különféle betegséggel küzdő emberek számára a gyógyulásban. Fontosnak számított még az ásványvíz készlete A régióban összeségében megközelítőlegesen 400 különböző forrásról állapították meg a kompetens szervek azt, hogy vizük bizonyítottan gyógyhatással bírnak.⁶²

Kárpátalja legnagyobb üdülőhelye Polyjana. A helyi ásványvízforrásoknak köszönhetően méltán szerzett hírnevet, mint az emésztőrendszeri betegségek kezelésére szolgáló gyógyhely. A jól ismert Sáján szanatórium a Nagy Sáján hegy lábánál, a Tisza folyó bal partján található, 27 km-re Husztól. A szanatórium olyan szén-dioxidos vizekkel kezelte az embereket, mint az Essentuki és a Narzan.⁶¹

XXI. soron kívüli pártkongresszus nem sokkal, mint három évvel később tartották, mint a XX. 1959. Dátumra pontosan január 27. és február 5. között került megszervezésre Moszkvában. Itt a szovjet vezetés leszögezte, hogy az életet, az oktatást és az egészségügyi ellátást az állam garantálta mivel ezen szolgáltatások az emberek szociális ellátásába tartozik. Alapvetően maga a kongresszus inkább gazdasági szempontokat vett figyelembe. De mindenekelőtt. a figyelmet a lakásépítés rohamos ütemére igyekeztek terelni ennek az oka leginkább a háborúban megsemmisült lakások pótlása volt és az urbanizálódás. Hruscsov rendeletbe foglalta a lakótelepek építését és úgy vélte így képes lesz komolyan emelni az életszínvonalon ezzel a módszerekkel.⁶³

Az ötemeletes lakótömböket "Hruscsovok"-nak vagy eredeti nyelven« хрущевка »-nak nevezte el a nép. Sokak inkább a nyomornegyedekkel hasonlította össze őket. A Hruscsovok olyan építmények voltak, ahol a lakások kicsik, szűkösek és nem komfortáblisai általában személyenként mindösszesen csak nyolc négyzetmétereseek, és a lakáshiány miatt gyakran több generáció élt együtt így nehezítve az így sem túl tágas lakásban a lakhatást. Központi távfűtéssel, leginkább a falakba épített fűtési rendszerrel, amelyet legtöbbször meleg vízzel fűtöttek, csapokkal, hideg- és melegvíz képző rendszerrel voltak ellátva. Az ilyesféle lakásokat leginkább és eredetileg a rászorulóknak szánt ingyenes szociális lakásoknak tervezték, amelyek élettartama 25 év (maximum 40 év) lett volna. Szóval elmondható, hogy lényegében ideigleneseknek lettek tervezve. Kárpátaljára érkezésükkor azonban "szakemberek" és családjaik elhelyezésére is felhasználták őket mivel kevés volt a hely, ahol el tudták volna őket szállásolni. A Kárpátalján maradt tartalékosok katonatisztek és családjaik számára is biztosítottak szolgálati lakásokat, akik mai napig itt élnek köreinkben 1960-ban

---

⁶² OFICINSZKIJ Román: Mit hozott az iparosodás?. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 266 old.

⁶³ VÁRADI Natália: A nagy pártgabona (kukorica) program In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 388 old.

mindösszesen 303 ilyen állampolgár költözött be és vehette át az új lakását. A Hruscovka egy, két- és háromszobás egységekben állt rendelkezésre, és egyik fő előnye az volt, hogy viszonylag olcsó volt és rövid idő alatt felépíthető így tökéletesen megfelelt a lakás program végrehajtására.⁶⁴

Az 1960. október 25-én elfogadott rendelet szerint az új lakótelepek vagy lakóházak építése során a lakótelepek földszintjén üzleteket és nyilvános étkezési és ivóhelyeket kell kialakítani.⁶⁴

3.4 A gazdaság megjelenése a sajtóban, a gazdasági élet belülről szemtanúk szemszögéből

Fontos szerepet a kommunista párt vezetése alatt töltött be a sajtó. Gazdasági szempontból is fontos volt mivel itt igyekeztek minden fontosabb eseményt elérést publikálni annak érdekében, hogy azt a látszatot keltsék, hogy minden a terv szerint megy. Az adott alpontban megvizsgálunk egy pár cikket a „Vörös zászló” újságból, amelyek Bótrágy falú (ahol a megye egyik legnagyobb GTÁ-ja helyezkedett el akkoriban) gazdasági helyzetéről szól. Ennek eredményeként összképet kaphatunk a Kárpátaljai helyzetről is.

Bótrágy munkásai, kolhozistái vagy azokról szóló cikkek rendszeresen jelentek meg a helyi sajtóban. A kutatáshoz kiválasztott „Vörös zászló” kiadvány több példányában is jelentek meg írások a falú vagy a kolhoz életéről.

Például az 1957 szeptember 6-án⁶⁵ kiadott számban az újság beszámol arról, hogy Bótrágyon külön takarékpénztár nyílt a postahivatal mellett. Elsősorban az adott döntés a lakosok kényelmét hivatott szolgálni. A cikk szerzője szerint a kiadvány napjára már 63-án őrizték pénzüket a helyi takarékpénztárban. Ezen év január 23-án megjelent egy további cikk egy előadás kritikájával, ami Bótrágy akkori helyzetét jellemezte és azt, hogy hogyan is változott a falú a szovjethatalom eljövetele után.

Továbbá egyes számok beszámoltak a kolhozisták pihenési lehetőségeiről, mint például az 1960 június 25-én⁶⁶ kiadott számban, ahol is különféle rendezvények lebonyolítását tervezik. Elsősorban ez sakk és röplabda verseny tíz környező falú között. 1962 szeptember 28-án⁶⁷ megjelent rövid cikkben Miskó Andrej a helyi nyolcosztályos iskola igazgatója beszámol a Bótrágyi iskola helyzetéről. A kiadvány szerint 1962-ben esti iskola nyílt a községben, valamint a kilencedik és tizedik osztályokban 85 ember tanul. Továbbá az igazgató kiemelt néhány kolhozistát is, akik ugyan olyan magas eredményeket érnek el a munkában is mint a tanulásban, mégpedig: Izsák Lajost, Séfer Lászlót, Estók András, valamint Bajusz Sámuel.

---

⁶⁴ VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 220 old.

⁶⁵ Vörös Zászló, 1957. szeptember 6. 2 old.

⁶⁶ Vörös Zászló, 1960. június 25. 4 old.

⁶⁷ Vörös Zászló, 1962. szeptember 28. 4 old.

Viszont a legtöbb cikk a helyi GTÁ-t, valamint a kolhoz, annak eredményeit, munkásait vagy gépi felszereltségét érinti. Mint például a „Vörös zászló” kiadvány 1963 február 8-i⁶⁸ számában beszámol a „Győzelem” kolhoz készenléti állapotát a tavaszi vetési időszakhoz. A Bótrágyi kolhoz tulajdonában álló traktorok közül 15 volt üzemképes állapotban az ékékből mint és összesen 10 vetőgép. 1963 április 23-i⁶⁹ cikk kiemel két kolhozistát mégpedig Estók Jánost és Bélát, akik saját példájukkal ösztönzik a többieket a munkára. A DT-54-es típusú traktorral még éjszaka is dolgoznak a terv végrehajtása érdekében és egyidőben szerelik az elromlott traktor. A bótrágyiak teljesítményéről beszámol az 1963 július 30-án⁷⁰ megjelent lap egy teljes oldal. A kiadvány beszámol arról hogyan és miképp készül fel a Győzelem kolhoz az őszi vetési szezonra, valamint hogyan és milyen tapasztalatot osztanak meg más és más kolhoz munkásaival. Ez év december 24-i⁷¹ számban viszont már beszámolnak az őszi munkálatok eredményeiről, valamint a gépkezelők munkájáról Bótrágyon.

Fontos és meghatározó szerepet, mint a gazdasági ügy Bótrágy társadalmában töltött be a betelepítési politika. A lényege abban rejlett, hogy egyes specialistákat vagy Kárpáltján belül, vagy az országon belül delegáltak azokra a helyekre, ahol a legnagyobb szükség volt rájuk.⁷²

Bótrágy községen belül példaként felhozható Januta Jenő, aki 1935 július 6-án született Nagy Lucskán és delegálva lett Bótrágyra 1956-ban a párt kövének értelmében. Később itt nősült meg és elvett egy helyi lányt Szakács Gizellát, aki konyvelőként dolgozott a helyi kolhozban. Főmérnök lett a helyi GTÁ-ban és jelentőseredményeket ért el ezen a poszton. Később ő maga is delegálva lett az egész családjával Remetére, ahol a helyi kolhoz főnöke lett. Később visszatért Bótrágyra és a régi posztján dolgozott.

A kolhoz és a GTÁ fontos szerepet töltött be a falú életében mindig is és a Hruscsov korszakban leginkább mivel ekkor ment végbe a legintenzívebb fejlesztési hullám és nagyon sok embernek biztosított munkalehetőséget.

Az Oral History a történelmi kutatások egyik legújabb módszere. Véleményünk szerint az adott téma keretein belül célszerű használni e módszert. Azért is fontosok ezek a beszélgetések mivel első ízből kaphatunk információkat azoktól az emberektől, akik megélték a történelmi korszakokat és saját bőrükön érezték azok hatását.

A falú jelenlegi helyzetére tekintve Oral History módszerrel potenciálisan megkérdezhető száma igencsak csekély. Összesen a kutatás alatt sikerült 3 embert megkérdezni továbbá ezt

---

⁶⁸ Vörös Zászló, 1963. február 8. 3 old.

⁶⁹ Vörös Zászló, 1963. április 23. 3 old

⁷⁰ Vörös Zászló, 1963. július 30. 3 old

⁷¹ Vörös Zászló, 1963. december 24. 3 old

⁷² OFICINSZKIJ Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 252-254 old.

befolyásolja a jelenlegi helyzet országunkban, ami szinte ellehetetleníti az ilyesféle módszerek alkalmazását.

Interjúnk első alanya Fábíán Irén helyi lakos kolhozista 1934-ben született a község területén. Az elmondásai szerint a helyi kolhozban neveltek szarvasmarhát, sertéseket, valamint bárányokat. A tehének tejét helyben használták fel az iskolai további óvodai étkezésben. Készült ezentúl sajt és vaj is. A sertések leginkább hús szerzés céljából tartottak, amelyeket helyben fel is dolgoztak. A bárányokat leginkább a bőrük miatt és egyidőben levágás céljával tartották. A megkérdezett személy elmesélte, hogy legtöbbször a fiatal lányok vagy pucolásával, vagy a fejéssel foglalkoztak. Továbbá küldték őket a helyi úgy nevezett „Bulgár kertbe”, ahol paradicsomot, paprikát és burgonyát termesztettek. Itt gyomlálás, valamint kapálás volt a feladatuk. Fizetség gyanánt leginkább gabonát és már természeti javakat kaptak ritkábban pénzt.⁷³

A helyi közéletéről úgy számol be, hogy nem igazán volt megengedve a hitgyakorlás, valamint a vallásos ünnepek ünneplése. Az iskolába járó gyerekeket tanítóik ellenőrizték például, hogy járnak-e húsvétban locsolkodni és büntetésben részesítették őket. Alapvetően arról számolt be, hogy a Hruscsovi időszak egy fellélegzés volt Sztálini évek után, ahol már egy picit szabadabbnak érezhették magukat. Sokszor emlegette, hogy kötelesek voltak a tervet teljesíteni mivel ez volt az elsődleges cél. Innen jött a „nullás” vicc, amely szerint, hogy megfelelj a pártnak írj mindenhez egy nullát és minden rendben lesz addig a pontig míg a faluban egy sertés sem marad mert el kell küldeni mindent, holott akkora szám nem áll rendelkezésre.⁷³

Második alanyunk Pécsi József helyi lakos a GTÁ-ban traktor vezető 1932-ben született Bótrágyon. Beszámolója szerint a helyi traktor park volta az egyik legnagyobb a környéken és nagyon büszkék voltak, hogy ott dolgozhattak. A megkérdezett nem emlékezett milyen típusú traktoron kezdte pályafutását (feltételezhető, hogy DT-54-es traktor volt) viszont melegen emlékszik vissza arra, hogy mennyire is élvezte a munkát, valamint mekkora felelősség helyeződött rájuk, hogy érkezzék megmunkálni a földeket időben és megfelelő minőségi szinten.⁷⁴

A szociális vagy az otthoni életéről nem igazán mesélt ennek ellenére elmesélte, hogy számukra a legnagyobb ünnep volt a május 1 mivel az a munkások ünnepe, valamint titokban ünnepelték a húsvétot, valamint a karácsonyt. Sokszor volt olyan eset, hogy húsvétban direkt adtak nekik több munkát, hogy ne lehessenek családjaikkal.⁷⁴

Összegezve ezen Interjúk alanyainak állításait elmondható, hogy a faluban akkoriban szinte mindenkinek volt munkája és az emberek dolgoztak, viszont sokszor fizetséget természetes formában kaptak, ami viszont nem volt teljesen megfelelő mivel néha nem jutott az alapvető élelmiszerek megvásárlására. A szociális életet a falun belül erősen meghatározta a kommunista párt ideológiája

---

⁷³ Fábíán Irén. (1934 –) bótrágyi lakos volt kolhozi dolgozó. Az interjút a szerző készítette (21.02.2022)

⁷⁴ Pécsi József (1932 –) bótrágyi lakos volt kolhozi dolgozó, traktorista. Az interjút a szerző készítette (21.02.2022)

mivel tiltva voltak a vallásos, valamint nemzeti ünnepeink. Ezen felül korlátozva volt az egyház tevékenysége is. A közvéleményben terjengtek viccek arról hogyan teljesítik azokat az irreális számokat a termelésben, amelyeket a párt előír. Általánosságban a falu történetének akkori korszakára elmondhatóak azon általános dolgok, amelyek jellemezték az akkori Kárpátalja helyzetét.

Mint ahogyan azon folyamatok, amelyek általánosak voltak Kárpátaljára gazdasági szempontból ugyan úgy vonatkoznak Bótrágy községre is. A szovjetrendszer kiépítésével megkezdődött a kollektivizáció, valamint a kolhozok megnyitása, valamint létesítése. Bótrágy gazdaságára leginkább a mezőgazdaság, valamint a borászat jellemző mai napig is, amelynek alapja egészen Hruscsov reformjaiig nyúlnak vissza.

Bótrágy község kolhozát „Győzelemnek” („Победа”) hívták. Az épülete a falú szélén található Bátyú irányában egy kisebb patak mentén. Az intézmény általánosságban a település lakosságának nagy részét foglalkoztatta. Ezen kívül sokan dolgoztak a vasúton a Bátyú logisztikai csomópont közelsége miatt.

A gazdaságban fontos szerepet töltött be a GTÁ (gép- és traktorállomás, avagy oroszul *MTC (машинно-тракторная станция)*). 1947-ig Kárpátalján már kilenc GTÁ-t hoztak létre köztük volt a Bótrágyi GTÁ is, amely a területileg az egyik legnagyobbnak számított. Az elvégzett kutatások alapján a helyi traktorpark viszonylag eredményesnek számított járási szinten. Például 1953-ban a legeredményesebb volt a Beregszászi járásban. Figyelemre méltó az a tény is, hogy a község GTÁ határkörzetében megyei szinten is magas gabona hozamról tudtak beszámolni, ami 15,2 mázsát jelentett hektáronként.⁷⁵

Vizsont nem tekintve ezen eredményekre a falú GTÁ-ra is jellemzőek voltak az általános problémák. Elsősorban a technikai elmaradottság, valamint a tervezett értékek nem elérésére a mezőgazdaságban és az állattenyésztésben egyaránt. Ezért A Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottságának gyűlésén (plénumán) 1958 februárjában döntés született a kolhozok, valamint a GTÁ-k fejlesztéséről. Elsősorban ezen fejlesztések a technikai szinten való fejlesztéseket írták elő. Mivel a határozat komoly hangsúlyt fektetett arra a tényre, hogy korszerűbb és effektívebb technika használatának segítségével gyorsabban megművelhetik a rendelkezésre álló földeket, ennek eredménye ként pedig növelhető a gabona hozam is.⁷⁶

A Hruscsovi korszakban a szovjet vezetés döntésének értelmében Kárpátalja területén jelentős gyümölcs, valamint szőlőültetvényeket hoztak létre. Ezen határozatok feltehetően komoly

---

⁷⁵ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Iff. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 367 old.

⁷⁶ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Iff. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 368 old.

visszajelzést kaptak a helyi kolhozoktól mivel számos jelentés érkezett a központba arról, hogy az előírt követelmények szinte teljesíthetetlenek.⁷⁷

Eleinte ezen termékek termesztésével a szovhozok foglalkoztak. Például 1953-ban 3619 hektárnyi földet használtak fel szőlő, valamint gyümölcsstermesztésre. Ezen terület méretében jelentős helyet foglaltak el a szántóföldek. Ennek ellenére a szőlő ültetvények és egyéb gyümölcsök által elfoglalt terület egyre csak nőtt. Évről évre több és több hektárnyi területtel bővült a földek száma.⁷⁸

Táblázat

Az új szőlő- és gyümölcsültetvények általtál elfoglalt területek évenkénti gyarapodása
1954-1959 között

Nº	Év	Új szőlő- és gyümölcsültetvények telepítve hektárban (ha)	Összesen terület amire szőlő- és gyümölcsstermelésre használtak (ha)	Százalékos változás az előző évhez képest %-ban
1	1954	2700	6319	+74,6
2	1955	720	7039	+11,4
3	1956	1250	8289	+17,8
4	1957	2450	10739	+29,6
5	1958	2050	12789	+19,08
6	1959	2670	15459	+20,88
Összesen		11840	-	-

Forrás: saját szerkesztés VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 376 old. alapján

Tehát összeadva az 1953-as eredményekkel 1960-ra Kárpátalja területén összesen 15459 hektárnyi földet használtak szőlő, valamint gyümölcsstermelésre a feltüntetett eredmények alapján. A számokból ítélve a gyarapítás rohamos tempóban haladt. Összes ez több százszázalékos növekvést jelent.

„A szőlőültetvények kibővítési tervének a növeléséről 15 ezer hektárra a megye kolhozaiban és szovhozaiban, 1956 és 1960 között” című határozat értelmében, amit UKP Kárpátaljai Megyei

⁷⁷ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 374 old.

⁷⁸ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 375 old.

Bizottsága és a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága adott ki jelentős fejlesztéseket terveztek be a Bótrágyi GTÁ területén is. A tervet 1956. szeptember 20-án hozták nyilvánosságra mely szerint a gép- és traktorállomás területén 250 hektárnyi szőlő ültetvény kell telepíteni 1960-ig. A területet szétosztották a kolhozok szerint. Az elosztás az alábbi képen volt megoldva: Pobeda” (30 ha), „Micsurin” (10 ha), „Kaganovics” (30 ha), „Engelsz” (50 ha), „Út a kommunizmus felé” (30 ha), „Bolszevik” (10 ha), „Vörös Csillag” (10 ha), „Lenin útja” (50 ha), „Pravda” (15 ha), „Vorosilov” (15 ha).⁷⁹

Fontos és meghatározó szerepet, mint a gazdasági ügy Bótrágy társadalmában töltött be a betelepítési politika. A lényege abban rejlett, hogy egyes specialistákat vagy Kárpáltján belül, vagy az országon belül delegáltak azokra a helyekre, ahol a legnagyobb szükség volt rájuk.⁸⁰

Bótrágy községen belül példaként felhozható Januta Jenő, aki 1935 július 6-án született Nagy Lucskán és delegálva lett Bótrágyra 1956-ban a párt kövének értelmében. Később itt nősült meg és elvett egy helyi lányt Szakács Gizellát, aki konyvelőként dolgozott a helyi kolhozban. Főmérnök lett a helyi GTÁ-ban és jelentős eredményeket ért el ezen a poszton. Később ő maga is delegálva lett az egész családjával Remetére, ahol a helyi kolhoz főnöke lett. Később visszatért Bótrágyra és a régi posztján dolgozott.

A kolhoz és a GTÁ fontos szerepet töltött be a falú életében mindig is és a Hruscsov korszakban leginkább mivel ekkor ment végbe a legintenzívebb fejlesztési hullám és nagyon sok embernek biztosított munkalehetőséget.

A szakirodalom tanulmányozása során fontosnak tartjuk kiemelni azon fontosabb határozatokat törvényeket, amelyek közvetlenül hatottak a falú életére. Általánosságban véve szinte minden döntés, amiben Kárpátalja érintve volt az vonatkozott Bótrágy községre is. Jelen munka keretein belül véleményünk szerint érdemes kiemelni a fontosabbakat.

Az egyik legfontosabb döntések közé tartozik az évente áprilisban megtörténő árcsökkenés az élelmiszerekre és az ipari cikkekre. Így például 1954-ben átlagosan az élelmiszerek ára 5-től 10 százalékig terjedő intervallumban csökkentek míg az ipari termékeké 10-15 százalékkal.⁸¹

Ennek ellenére a XX. század 50-es éveiben megfigyelhető volt éles kínálati hiány a nem élelmiszeripari piacon. Ezen termékek hiányát igyekeztek a megyébe való importtal megoldani. Mindazonáltal 1954. március 9-én a határozatot fogadtak el „*A mindennapi fogyasztási cikkek*

---

⁷⁹ VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Iff. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020. 379 old.

⁸⁰ OFICINSZKIJ Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009. 252-254 old.

⁸¹ VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscsov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 216 old.

gyártásának bővítéséről, termékszám növeléséről és a termékek minőségének javításáról”. Ennek eredménye az lett, hogy a következő évszázadra a legtöbb legszükségesebb termék elérhetővé vált viszont azok minősége viszonylag alacsony szinten maradt.⁸¹

Mivel Bótrágy egy szignifikánsan kolhoz irányultságú falú volt ezért fontosnak számítottak azon határozatok törvények, amelyek pont ezt a társadalmi réteget érintette. Az egyik legfontosabb törvények közé sorolható az állami nyugdíjakról szóló törvény, amit 1957. január 4-én fogadtak el. A normatív-jogi dokumentum értelmében a nők 55 éves a férfiak pedig 60 éves kortól vonulhattak nyugdíjba, de egyidőben rendelkezniük kellett megfelelően 20, valamint 25 év munkaviszonnal. Továbbá a nyugdíj kifizetések mértéke a havi kereset összegéhez volt csatolva regresszíven (tehát minél magasabb jövedelem annál kevesebb százalékát kapta meg a dolgozó nyugdíjként).⁸²

További fontos szociális törvény volt az 1964. július 15-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa által elfogadott jogi dokumentum *„A kolhoztagok nyugdíjáról és segélyezéséről*”. Ezek után a kolhozban dolgozók is részesülhettek *„öregségi nyugdíjban*”. Fontos volt még a kolhozban tevékenykedő nők szülési szabadságra való jogának leszögezése mi szerint jogosultak voltak 56 szülés előtti, valamint 56 nap szülés utáni szabadságra.⁸²

Fontosnak bizonyult az 1961-es országos pénzügyi reform, ami elsősorban a régi mintájú bankjegyek cserélésére irányult. Az arányt 10:1-hez szinten határozták meg az új bankjegyek javára. Ezen arányban átszámítottak mindent fizetést, árat, díjakat. Viszont ezen reform szinte semennyire sem hatott ki a lúgosság anyagi helyzetének javulására.⁸³

---

⁸² VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 218 old.

⁸³ VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021. 224-225 old.

ÖSSZEGZÉS

A Hruscsov-korszak, avagy az „olvasás” korszaka a Szovjetunióban Nyikita Hruscsov első titkár vezetése alatt 1953 és 1964 között zajlott. Hruscsov a sztálini időszak végén került hatalomra, és azonnal elkezdte a szovjet társadalom modernizálását és a gazdasági fejlődést elősegítő reformokat végrehajtani.

A Hruscsov-korszak politikai és gazdasági reformjai közé tartozott a mezőgazdaság modernizálása és a termelékenység növelése, az ipar és az infrastruktúra fejlesztése, az életszínvonal emelése és a lakhatási problémák megoldása. Emellett Hruscsov megszüntette a GULÁG munkatáborrendszerét és csökkentette a politikai elnyomást, amely az orosz társadalom életét a sztálini időszakban meghatározta.

A Hruscsov-korszak azonban nem volt mentes problémáktól és ellentmondásoktól. Az 1956-os lengyelországi és magyarországi forradalmak, valamint a kubai rakétaválság a Szovjetunió és Hruscsov vezetése ellen irányult, és csökkentette a külföldi és hazai tekintélyüket.

Hruscsov politikai reformjai azonban számos pozitív hatással jártak, és a szovjet társadalomnak számos területen segítettek előre haladni. A gazdasági reformoknak köszönhetően a Szovjetunió gazdasága jelentős fejlődésen ment keresztül, és a népesség életszínvonala javult. A politikai reformok pedig a szovjet emberek számára nagyobb szabadságot és jogokat biztosítottak.

A Hruscsov-korszak után a Szovjetunió újabb politikai és gazdasági kihívásokkal nézett szembe, és az ország vezetése továbbra is küszködött az ország modernizációjának és gazdasági stabilitásának biztosításával.

A Hruscsov-korszak Kárpátalján, azaz Ukrajna nyugati régiójában is hatással volt. A szovjet politikai és gazdasági reformok általánosan érvényesültek az ország egész területén, beleértve Kárpátalját is.

A Hruscsov-korszakban Kárpátalján az ipari termelés bővült, és több ipari üzem és gyár épült a régióban, ami javította az életszínvonalat és a munkalehetőségeket. Emellett a mezőgazdasági termelékenységet is növelték a modernizáció és a technológiai fejlesztések, ami elősegítette a vidéki területek gazdasági fejlődését.

Hruscsov vezetése alatt Kárpátalján is bevezették az oktatás és az egészségügy modernizációját célzó reformokat. Az oktatási rendszer reformja új iskolákat hozott létre, és számos diák számára biztosította az ingyenes oktatást. Az egészségügyi reformok eredményeként az egészségügyi intézmények infrastruktúrája és felszereltsége javult, ami jobb orvosi ellátást biztosított a lakosság számára.

Ugyanakkor a Hruscsov-korszakban Kárpátalján is tapasztalták a korlátozott politikai és szabadsági jogokat, valamint a szovjetrendszer általános korlátait. Az ukrán nyelv és kultúra

szabadsága továbbra is korlátozott volt, és az ukrán népesség több alkalommal is érdekeiket, jogait és kultúrájukat kellett védeniük a szovjet hatóságokkal szemben.

Összességében a Hruscsov-korszak Kárpátalján is jelentős változásokat hozott az ipar, a mezőgazdaság, az oktatás és az egészségügy terén. Azonban az ukrán nemzeti érzékenység és szabadság továbbra is korlátozott volt, és a szovjet hatóságok ellenőrzése alatt állt.

A Hruscsov-korszak gazdasági reformjai jelentős hatást gyakoroltak Kárpátalja gazdasági helyzetére is. A régió ipari termelése és mezőgazdasági termelékenysége jelentősen nőtt az 1950-es évek végén és az 1960-as években.

Az ipari termelés bővítése érdekében a kormányzat új üzemeket és gyárakat hozott létre a régióban. Például létrejött az Ungvári Gépgyár, amelyben főleg szovjet hadsereg számára állítottak elő fegyvereket és fegyveralkatrészeket. Emellett az élelmiszeripar is fejlődött, létrejöttek új hűtőházak, konzervgyárak és malomipari üzemek.

A mezőgazdasági termelékenységet is növelték a modernizáció és a technológiai fejlesztések, ami javította a gazdák jövedelmezőségét. Az állami gazdálkodás terén szintén jelentős változások történtek, és az állami gazdaságokat modernizálták és hatékonyabbá tették.

A Hruscsov-korszak gazdasági reformjai elősegítették a Kárpátalján élők életszínvonalának javulását is. A reformok eredményeként a régióban csökkent a munkanélküliség, és javultak a bérek és a munkakörülmények. Emellett a kormányzat beruházásokat hajtott végre az oktatásban és az egészségügyben, ami javította a szolgáltatások minőségét és elérhetőségét.

Ugyanakkor az iparosítás és az intenzív mezőgazdasági termelés miatt Kárpátalja természeti környezete is szenvedett. Az intenzív mezőgazdasági termelés és az ipari tevékenységek szennyezték a levegőt és a talajt, és negatív hatással voltak a környezetre.

Összességében a Hruscsov-korszak gazdasági reformjai pozitív hatást gyakoroltak Kárpátalja gazdasági helyzetére, de ugyanakkor negatív hatással voltak a régió természeti környezetére.

A Hruscsov-korszak végére Kárpátalja helyzete változatos volt. Az ipar és mezőgazdaság modernizációja jelentősen javította a régió gazdasági helyzetét, de ugyanakkor problémák is fennálltak.

Az ipar modernizációja során sok új üzem és gyár épült Kárpátalján, amelyek növelték a termelékenységet és a munkahelyek számát. Az ipari termelés főleg a gépipar, az élelmiszeripar és az építőipar területén bővült.

A mezőgazdasági termelékenység növekedett a modernizáció és a technológiai fejlesztések következtében. Az állami gazdaságokon kívül engedélyezték a magángazdálkodást is, ami növelte a mezőgazdasági termelést és javította a gazdák jövedelmezőségét.

A kormányzat az oktatás és az egészségügy területén is jelentős fejlesztéseket hajtott végre Kárpátalján, amelyek javították a szolgáltatások minőségét és elérhetőségét.

Ugyanakkor Kárpátalján is tapasztalható volt az ország többi részében meglévő korrupció és bürokrácia, valamint a politikai és gazdasági rendszer hiányosságai. Az állami gazdaságok és a közszféra túlzott mérete, a hatékonyság hiánya, a bürokratikus akadályok és a korrupció problémái továbbra is fennálltak.

Emellett a Hruscsov-korszak végére Kárpátalja lakossága már elégedetlen volt a szovjet politikai rendszerrel és a szocialista gazdasági rendszerrel, amelynek korlátai és hiányosságai a mindennapi életben is megnyilvánultak.

Összességében a Hruscsov-korszak végére Kárpátalja gazdasági helyzete javult, de a politikai és gazdasági rendszer hiányosságai továbbra is problémát jelentettek a lakosság számára.

УЗАГАЛЬНЕННЯ

Хрущовська епоха, або епоха "відлиги" в Радянському Союзі, відбувалася під керівництвом першого секретаря Микити Хрущова між 1953 і 1964 роками. Хрущов прийшов до влади наприкінці сталінського періоду і одразу ж почав впроваджувати реформи, спрямовані на модернізацію радянського суспільства та сприяння економічному розвитку.

Політичні та економічні реформи епохи Хрущова включали модернізацію сільського господарства та підвищення продуктивності праці, розвиток промисловості та інфраструктури, підвищення рівня життя та вирішення житлової проблеми. Крім того, Хрущов скасував трудовий режим ГУЛАГу і зменшив політичні репресії, які визначали життя російського суспільства в сталінський період.

Але хрущовська епоха не була позбавлена проблем і суперечностей. Революції в Польщі та Угорщині в 1956 році, а також Карибська криза були спрямовані проти Радянського Союзу та хрущовського керівництва і знизили їхній престиж за кордоном і всередині країни.

Однак політичні реформи Хрущова мали низку позитивних наслідків і допомогли радянському суспільству просунути вперед у багатьох сферах. Завдяки економічним реформам економіка Радянського Союзу значно розвинулася, а рівень життя населення покращився. А політичні реформи дали радянським людям більше свободи і прав.

Після хрущовської епохи Радянський Союз зіткнувся з новими політичними та економічними викликами, а керівництво країни продовжувало боротися за забезпечення модернізації та економічної стабільності.

Хрущовська епоха також мала вплив на Закарпаття, західний регіон України. Радянські політичні та економічні реформи в цілому застосовувалися по всій країні, в тому числі і на Закарпатті.

За часів Хрущова промислове виробництво на Закарпатті розширилося, в регіоні було побудовано більше промислових підприємств і заводів, що підвищило рівень життя і створило нові робочі місця. Крім того, продуктивність сільського господарства зросла завдяки модернізації та технологічному вдосконаленню, що сприяло економічному розвитку сільських районів.

Під керівництвом Хрущова на Закарпатті були запроваджені реформи, спрямовані на модернізацію освіти та охорони здоров'я. Реформа системи освіти створила нові школи та забезпечила безкоштовну освіту для багатьох учнів. В результаті реформування системи охорони здоров'я покращилася інфраструктура та обладнання медичних закладів, що дозволило надавати кращу медичну допомогу населенню.

Однак за часів Хрущова Закарпаття також зазнало обмежень політичних прав і свобод, а також загальних обмежень радянської системи. Свобода української мови та культури продовжувала обмежуватися, а українському населенню неодноразово доводилося захищати свої інтереси, права та культуру від радянської влади.

Загалом, хрущовська доба також принесла значні зміни в промисловості, сільському господарстві, освіті та охороні здоров'я на Закарпатті. Однак національні почуття та свобода українців залишалися обмеженими та підконтрольними радянській владі.

Економічні реформи хрущовської доби також мали значний вплив на економічну ситуацію в Закарпатті. Промислове виробництво та продуктивність сільського господарства в регіоні значно зросли наприкінці 1950-х та 1960-х років.

Щоб розширити промислове виробництво, уряд заснував нові фабрики та заводи в регіоні. Наприклад, було засновано Ужгородський машинобудівний завод, який виробляв зброю та деталі до неї переважно для радянської армії. Харчова промисловість також розвивалася, з'явилися нові холодильники, консервні та млинарські заводи.

Продуктивність сільського господарства також зросла завдяки модернізації та технологічним вдосконаленням, які підвищили прибутковість фермерських господарств. Значні зміни відбулися і в державному сільському господарстві: радгоспи були модернізовані та стали більш ефективними.

Економічні реформи хрущовської епохи також сприяли підвищенню рівня життя людей на Закарпатті. Як результат, рівень безробіття в регіоні знизився, а заробітна плата та умови праці покращилися. Крім того, уряд інвестував в освіту та охорону здоров'я, що покращило якість та доступність послуг.

Водночас природне середовище Закарпаття постраждало через індустріалізацію та інтенсивне сільськогосподарське виробництво. Інтенсивне сільськогосподарське виробництво та промислова діяльність забруднювали повітря і ґрунт та мали негативний вплив на навколишнє середовище.

Загалом, економічні реформи хрущовської доби позитивно вплинули на економічну ситуацію в Закарпатті, але водночас негативно позначилися на природному середовищі регіону.

Наприкінці хрущовської епохи ситуація на Закарпатті була різноманітною. Модернізація промисловості та сільського господарства значно покращила економічне становище регіону, але водночас існували й проблеми.

Під час модернізації промисловості на Закарпатті було побудовано багато нових заводів і фабрик, що підвищило продуктивність і збільшило кількість робочих місць.

Промислове виробництво зросло переважно в машинобудуванні, харчовій промисловості та будівництві.

Продуктивність сільського господарства зросла завдяки модернізації та технологічним вдосконаленням. На додаток до державних господарств було дозволено приватне фермерство, що збільшило виробництво сільськогосподарської продукції та підвищило прибутковість фермерів.

Уряд також здійснив значні покращення у сфері освіти та охорони здоров'я на Закарпатті, що дозволило підвищити якість та доступність послуг.

Водночас на Закарпатті також позначилися корупція та бюрократія, які існували в решті країни, а також недоліки політичної та економічної системи. Проблеми надмірної державної економіки та державного сектору, неефективності, бюрократичних перепон та корупції зберігалися.

Крім того, до кінця хрущовської епохи населення Закарпаття вже було незадоволене радянською політичною системою та соціалістичною економічною системою, обмеження та недоліки якої проявлялися у повсякденному житті.

Загалом, до кінця хрущовської епохи економічна ситуація на Закарпатті покращилася, але недоліки політичної та економічної системи залишалися проблемою для населення.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Ukrán valamit orosz nyelvű források:

1. XXII съезд КПСС. Стенографический отчёт, т. 1—3. – Москва: 1962.
2. АЛЕКСАНДРОВ А. А. Путь к звёздам. Из истории советской космонавтики. – Москва: 2006.
3. АЛЕКСЕЙ Богомолов: Спецоперация« Похороны Сталина Forrás : <https://www.crimea.kp.ru/daily/26043.3/2956687/> (10.12.2020)
4. Батрадівська сільська рада Адмін. центр: Батрадь. Elérhető: <https://rada.info/rada/04350300/>
5. БЕРИЯ С.Л. Мой отец — Лаврентий Берия. – Москва: Современник. – 1994. 375-424.
6. БЫЧКОВ Л. Н. Двадцатый съезд КПСС // Большая советская энциклопедия. Т. 7. – Москва: 1972.
7. Внеочередной XXI съезд КПСС. Стенографический отчёт, т. 1—2. – Москва: 1959.
8. Вячеслав Румянцев: Григорий Наумович Каминский. Хронос, n.d. Elérhető: http://www.hrono.ru/biograf/bio_k/kaminski_gn.php (10.01.2022)
9. Дорога в космос: Воспоминания ветеранов ракетно-космической техники и космонавтов. В 2-х тт. – Москва: 1992.
10. ДІБРОВА О.Т. Закарпатська область. Географічний нарис.– Київ: Видавництво «Радянська школа», 1967
11. Збірник статей / Відп. ред. В.М.Даниленко. — К.: Інститут історії України НАН України, 2011. — Вип. 16. — 328 с.
12. История Коммунистической партии Советского Союза. – Москва: Госполитиздат, 1962. С. 694.
13. КИРИЛЛОВ В. В. История России : учебное пособие для бакалавров. – Москва: Издательство Юрайт, 2013. 559 – 575 с.
14. ЛЕОНИД Млечин. Хрущев. Romanticus Sovieticus. – Москва: Молодая Гвардия, 2021. 110-115 с.
15. Материалы XXI съезда КПСС. – Москва: Госполитиздат, 1959.
16. Мат-лы Всесоюзного совещания по вопросам идеологич. работы 25–28 дек. 1961 г. – Москва: 1962
17. МЕДВЕДЕВ Р.А., Медведев Ж. Хрущев. Годы у власти. – Нью Йорк: 1975.

18. МЕЛЬНИКОВА Н.В., АРТЕМОВ Е.Т., БЕДЕЛЬ А.Э., Волошин Н.П., МИХЕЕВ М.В. История взаимодействия ядерной энергии и общества в России. – Екатеринбург: Изд-во Урал ун-та, 2018. 32-40 с.

19. НАУМОВ В. П. К истории секретного доклада Н. С. Хрущёва на XX съезде КПСС // Новая и новейшая история. 1996. № 4

20. ПЫЖКОВ А.В.: Реформирование системы образования СССР в период оттепели (1953–1964 гг.), Вопросы истории, 9/2004, Elérhető: <https://rabkrin.org/pyizhikov-a-v-reformirovanie-sistemyi-obrazovaniya-sssr-v-period-otteveli-1953-1964-gg-statya/>

21. РЯБЕВА Л. Д. Атомный проект СССР : документы и материалы. – Рос. Акад. Наук, 2010. 4-15 с.

22. СОЛОВЬЕВ Р.А. Реформа Вооруженных Сил СССР В 1953-1964 ГГ. проблемы социальной адаптации увольняемых военнослужащих

23. ТАУБМАН Уильям. Хрущев. – Москва: Молодая гвардия, 2008. 20-298 с.

Magyar nyelvű források:

24. BAKOS, Károly és B. FÜLÖP Ágnes: *A Szovjetunió hetven éve*. Reflektor kiadó, 1987. 184-232.

25. FONT, Márta, KRAUSZ Tamás, NEIDERHAUSER Emil, SZVÁK Gyula: *Oroszország története*. Pannonica Kiadó, Budapest, 2001. 567-578.

26. KENÉZ, Péter: *A Szovjetunió története a kezdetektől az összeomlásig*. Akkord kiadó, Budapest, 2008. 257-291.

27. MEDVEGYEV, Roy Alekszandrovics: *Hruscsov (Politikai életrajz)*. Laude kiadó, 1989, 77-105.

28. MOLNÁR D István: Kárpátalja népessége. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatáry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021.

29. OFICINSZKIJ Román: A szovjet időszak sajátosságai Kárpátalja történelmében. In *Kárpátalja 1919 – 2009*. Szerk: Fedinec Csilla – Vehes Mikola. Bp., 2009.

30. VÁRADI Natália: Kárpátalja gazdasági helyzete a Hruscsov-korszakban (1953-1964) In *Kultúra, Művelődés, Agrárium Tanulmányok Ifj. Barta János 80. születésnapjára*. Szerk: Papp Klára, Bárány Attila, Kerepeszki Róbert, Pallai László. Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen, 2020.

31. VÁRADI Natália: Mindennapok és határmenti kapcsolatok Kárpátalján a Hruscsov-érában. In *Társadalomtudományi tanulmányok*. Szerk: Molnár D Erzsébet és Molnár Ferenc. II RFKMF-„RIK-U” kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021

32. VÁRADI Natália: Politikai látszatenyhülés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021.

33. VÁRADI Natália: A gazdaságfejlesztés – káderkérdés. In *Kárpátalja története. Örökség és kihívások*. Szerk: dr. Brenzovics László, dr. Csatóry György. II RFKMF és RIK-U kiadó, Beregszász-Ungvár, 2021.

Interjúk:

34. Fábrián Irén. (1934 –) bótrágyi lakos volt kolhozi dolgozó. Az interjút a szerző készítette (21.02.2022)

35. Pécsi József (1932 –) bótrágyi lakos volt kolhozi dolgozó, traktorista. Az interjút a szerző készítette (21.02.2022)

36. Tóth József (1931-2021) bótrágyi lakos volt kolhozista. Az interjút készítette a szerző
06.03.2021

Újságok:

37. Vörös Zászló, 1957. szeptember 6. 2 old.

38. Vörös Zászló, 1960. június 25. 4 old.

39. Vörös Zászló, 1962. szeptember 28. 4 old.

40. Vörös Zászló, 1963. április 23. 3 old.

41. Vörös Zászló, 1963. december 24. 3 old.

42. Vörös Zászló, 1963. február 8. 3 old.

43. Vörös Zászló, 1963. július 30. 3 old.

MELLÉKLETEK

-Jó napot kívánok József megkérdezhetném a születési dátumát?

-Persze 1931-ben születtem Bótrágyon.

-És helyileg 1953-tól 1964-ig merre dolgozott?

-A helyi kolhozban dolgoztam.

-Igen nemrégiben elkezdtem egy munkát írni történelemből, ami pont ezzel a korszakkal foglalkozik és hallottam, hogy ön részt vett a helyi Sztálin szobor ledöntésében elmesélné hogyan történt?

-Igen részt vettem benne elég érdekes történet mivel ez, ha jól emlékszem 1956-ban történt amikor mindenhol ezt csinálták. A helyi velem egyidős srácokkal úgy döntöttünk mi is ki szeretnénk venni a részünket a munkából ezért eldöntöttük, hogy ledöntjük a szobrot egy traktorral és egy láncsal. Elmentünk az itteni MTSZ-be és elvettünk egy traktort, de arra már nem emlékszem, hogy milyen típus lehetett. Mivel nem voltunk messze a helytől hamar odaértünk és nekiláttunk a munkának. A szobor köré tekertük a láncot és elkezdjük húzni. Igen de a szobor talpzata nagyon tömör volt így nehézkesen tudtuk ezt megoldani. Hosszú próbálkozások után végül sikerült és a traktor kitepte a helyéről a szobrot.

-És aztán mi lett a szoborral?

-A traktor elvontatta a Sordély felé Hetyen irányába és elástuk egy gödörbe, de azt, hogy merre fogalmam sincs.

-Köszönöm szépen válaszát ez nagyban fog segíteni munkám megírásában! Nem is zavarnám tovább.

Melléklet 2. Interjú Fábián Irén. Kolhozi dolgozó. Az interjút a szerző készítette (21.02.2022)

-Jóestét kívánok!

-Jóestét fiam!

-Szeretnék feltenni egy pár kérdést magának a kolhoz és Hruscsov idejéről ez nagyon hasznos lenne a munkámhoz. Akkor kezdjük merre és mikor született és hol dolgozott?

-Hát fiam 1934-ben születtem Bótrágyon világéletemben itt is dolgoztam a kolhozban.

-És mit dolgozott a kolhozban?

-Huh hát mikor mi volt feladatunk néha fejtünk, karámot pucoltunk vagy éppen elküldtek minket kapálni a „Bulgár kertbe” általában ezeket a munkákat mi a fiatal nők csináltuk.

-Na és milyen állatokat tartottak vagy miket csináltak belőle? Milyen volt ez a „Bulgár kert”

-Tartottak fiam teheneket tejre, sajtra, túróra, vajra, amit itt adtak a gyerekeknek, tartottak disznókat húsnak meg bárányokat ugyan úgy húsrá meg a bőrük miatt. A „Bulgár kertben” termesztettünk sok minden zöldséget leginkább paprikát, paradicsomot meg néha krumplit.

-És mesélne egy kicsit arról, hogy fizették magukat?

-Jaj, fiam szinte sehogy nem fizettek a legtöbbször ilyen terményben vagy más természetes dologban fizettek pénz ritkán láttunk, ami nagy baj volt.

-Mesélne kicsit az életről magáról milyenek voltak az ünnepek? Szabad volt-e járni templomba?

-Igazából az élet nem volt rossz Hruscsov alatt biztos jobb volt, mint Sztálin alatt. Az ünnepek nem nagyon voltak meg a gyerekeket is nézték a tanítók húsvétban ki meg locsolkodni azt mindig kaptak érte nem nagyon nézték jó szemmel az egyházat sem.

-Na és valami érdekes viccre emlékszik abból az időkből?

-Hát van egy amire emlékszem ugye mindig be volt tervezve mindig mennyi húst kell leadnunk meg ilyenek és akkor ezeket a terveket nem tudtuk teljesíteni és volt olyan, hogy e miatt szinte semmilyen jószág nem maradt mert hazudtak a papírokból, hogy több van és akkor ahhoz mérve követeltek. Nálunk meg volt egy olyan vicc, ha párt követel csak írj hozzá egy nullát és meglesz minden oldva.

-Köszönöm szépen ennyi kérdésem lett volna nem szeretném magát terhelni nagyon szépen köszönöm még egyszer!

-Nagyon szívesen fiam, ha még kell valami bátran gyere.

-Jó estét kívánok Józsi bácsi!

-Szia fiam!

-Szeretnék magától kérdezni egy két dolgot a Hruscsovi évekről, ha jól tudom maga akkor kezdett el dolgozni a kolhozban.

-Igen-igen emlékszem még pár dologra amire elmesélem, ha kérdezel.

-Jó akkor az első kérdésem az lenne, hogy mikor született és hol és merre dolgozott?

-1932-ben születtem Bótrágyon és itt is dolgoztam az MTSZ-ben mint traktorvezető.

-És tudna mesélni arról, hogy milyen volt ez az MTSZ?

-Huh emlékszem arra, hogy akkoriban a mi traktor parkunk volt itt a környéken, ha nem a legnagyobb akkor az egyik legnagyobb. Sok traktorunk kombájnunk meg ilyesmink volt, de sok földel is. Nagyon büszkék voltunk fiatalok és motiváltak szerettünk dolgozni egy teljesen küldetés volt.

-És arra esetleg emlékszik e milyen traktoron kezdett el dolgozni?

-Nem sajnós nem emlékszem rá pontosan lehet, hogy DT-54-es volt, de nem vagyok benne biztos.

-Na és mi volt a fő feladatuk?

-A fő feladatunk az volt, hogy időben megmunkáljuk a földeket volt olyan, hogy éjjel nappal és ez egy óriási felelősség volt mivel, ha nem érkezünk nem lesz vetés.

-Na és mesélne egy picit a mindennapi életről?

-Nem igazán emlékszem így a mindennapokra mert nagyon sokat dolgoztunk nem volt időnk a családdal lenni. Igazából annyira emlékszem, hogy a legnagyobb ünnep volt a május 1 mert az volt a munkások ünnepe, néha ünnepeltük a húsvétot is de volt olyan, hogy direkt akkor több munkát adtak, hogy ne lehessünk a családunkal.

-Köszönöm szépen Józsi bácsi a válaszokat nagyon sokat segített ezzel a munkámban!

-Én köszönöm, hogy vannak olyan fiatalok, akit ezek a dolgok érdekelnek!